Den svenska debatten om det koreanska stilleståndet 1953

av Jacob Stridsman

KOREAKRIGET UTBRÖT 25 juni 1950 då nordkoreanska styrkor anföll söderut i syfte att försöka ena den koreanska halvön med vapenmakt. Därmed inleddes vad som skulle bli en av de mest omfattande väpnade konflikterna under kalla kriget. Konflikten hade sin upprinnelse i den överenskommelse om delning av den koreanska halvön i två ockupationszoner som slöts mellan USA och Sovjetunionen vid krigsslutet i augusti 1945. Enligt överenskommelsen skulle 38:e breddgraden utgöra gräns mellan ockupationszonerna. Norr om denna linje skulle japanerna kapitulera för Röda armén och söder därom för amerikanska styrkor. För Korea, som varit en japansk koloni sedan 1910, hade Japans nederlag i andra världskriget öppnat möjligheter till självständighet. Segrarmakternas officiella mål var ett enat och självständigt Korea. Att Korea delades i två ockupationszoner sades vara ett tillfälligt arrangemang, vilket skulle upphöra så snart som möjligt. Klassmotsättningarna var emellertid starka i det koreanska samhället. I kombination med USA:s och Sovjetunionens efter hand allt tydligare manifesterade oförmåga att samarbeta skulle detta allvarligt försvåra Koreas övergång till självständighet och enhet. De två zonerna började snabbt utvecklas åt olika håll. I norr uppkom en folkrepublik efter sovjetisk modell och i söder understödde USA tillkomsten av en auktoritär, anti-kommunistisk regim. Sedan ockupationstrupperna dragits tillbaka 1948-49 steg spänningen mellan de två regimerna, vilka båda gjorde anspråk på att företräda hela Korea.

Vid nyheten om det nordkoreanska anfallet beslöt den amerikanske presidenten Harry Truman omgående att sända flyg- och flottstyrkor till Sydkoreas hjälp. Kort därefter utvidgades den amerikanska interventionen till att också omfatta arméstridskrafter. I protest mot att den nya och kommunistiska folkrepubliken Kina inte fick representera Kina i FN hade Sovjetunionen sedan januari 1950 bojkottat säkerhetsrådets möten. Detta medförde att den amerikanska interventionen kunde ta formen av en FN-aktion. I avsaknad av sovjetiskt veto kunde säkerhetsrådet på amerikanskt initiativ stämpla Nordkorea som angripare, uppmana nordkoreanerna att dra tillbaka sina styrkor och rekommendera världens stater att bistå Sydkorea. Ett stort antal stater gav också någon form av bidrag till FN-aktionen. För krigsinsatsen väsentliga stridskrafter kom dock framför allt från USA. Den amerikanska dominansen underströks också av det faktum att säkerhetsrådet gav USA:s regering befälet över det gemensamma överkommando som upprättades för FN-styrkorna i Korea. Till högste befälhavare utnämndes chefen för de amerikanska ockupationstrupperna i Japan,

den välkände generalen och krigshjälten från Stillahavskriget Douglas MacArthur.

Parallellt med och under intryck av beslutet att intervenera i Korea vidtog USA även andra åtgärder i Ost- och Sydostasien syftande till att motverka kommunismen. Den amerikanska 7:e flottan sändes till farvattnen runt Taiwan för att blockera eventuella försök från Folkrepubliken Kina att ta kontroll över ön. Samtidigt beordrades Chiang Kai-sheks regim på Taiwan att upphöra med sina raider mot det kinesiska fastlandet. Dessutom utökades det amerikanska stödet till bekämpandet av partisanrörelserna på Filippinerna och i Franska Indokina.

Den nordkoreanska krigsmakten var utrustad med sovjetisk krigsmateriel och sovjetiska officerare hade varit behjälpliga med att dra upp planerna för anfallet på Sydkorea. Men Stalin hade också gjort klart för nordkoreanerna att Sovjetunionen inte skulle sända några trupper mot en eventuell amerikansk intervention. Den hållningen höll Sovjetledningen i huvudsak fast vid under hela kriget. Det enda undantaget var att det nordkoreanska flyget och luftvärnet delvis bemannades av sovjetisk personal. Detta var dock strängt konfidentiellt och inbegrep ingen stor numerär. Det viktigaste sovjetiska stödet kom i form av ett omfattande materiellt bistånd. Kina däremot sände stora styrkor för att slåss direkt på nordkoreanernas sida. Detta skedde helt öppet, dock under bibehållande av fiktionen att de kinesiska trupperna var frivilliga.

Under det första krigsåret var krigets förlopp starkt växlande med flera dramatiska svängningar i krigslyckan. Inledningsvis tvingades FN-styrkorna retirera till det så kallade Pusanbrohuvudet, ett mindre område runt den på Koreas sydöstspets belägna hamnstaden Pusan. Vid mitten av september igångsatte FN-styrkorna en motoffensiv som bland annat inbegrep omfattande luft- och amfibielandsättningar bakom den nordkoreanska frontlinjen. Därigenom tvingades nordkoreanerna till hastig reträtt och i slutet av oktober hade FN-styrkorna inte bara återtagit hela området söder om 38:e breddgraden utan också trängt långt in i Nordkorea. Framskjutna enheter ur FN-styrkorna hade till och med nått fram till Yalufloden, som utgjorde delar av gränsen mellan Nordkorea och Kina. Det var i det läget som Kina intervenerade i kriget och avvärjde vad som då tycktes vara ett nära förestående, totalt nordkoreanskt nederlag. Inom loppet av november och halva december hade FN-styrkorna tvingats utrymma hela Nordkorea. Vid nyåret 1951 fortsatte den kinesisk-nordkoreanska motoffensiven söderut in i Sydkorea, vars huvudstad Seoul intogs några dagar senare. Efter Seouls fall avtog emellertid den kinesisk-nordkoreanska offensivkraften. FN-styrkorna kunde hejda de kinesiska och nordkoreanska styrkornas framryckning och gå till motoffensiv. Den 15 mars återtogs Seoul och vid månadsskiftet mars-april gick frontlinjen återigen nära 38:e breddgraden.

I det läget uppstod en öppen konflikt mellan Truman och MacArthur. Den senare hade alltsedan december 1950 argumenterat för att de restriktioner som åvilade FN-alliansens krigföring skulle hävas. Han ville ha rätt att utsträcka luftkrigföringen till kinesiskt territorium för att där genom massiva bombanfall mot förbindelselinjerna och produktionsapparaten kunna slå mot Kinas förmåga att föra krig. Han ville också sätta den kinesiska kusten under blockad och involvera Chiang Kai-sheks styrkor i kriget. De nationalistkinesiska trupperna borde enligt MacArthur inte bara komma till storskalig användning vid fronten i Korea, utan även få tillåtelse att genomföra diversionsanfall mot det kinesiska fastlandet. En politik i enlighet med dessa rekommenda-

tioner skulle av allt att döma leda till öppet krig med Kina och riskera att utmynna i ett tredje världskrig, eftersom Sovjetunionen och Kina var förenade i en försvarsallians. Trumanadministrationen ville undvika en sådan utveckling till nästa varje pris. Den hade därför runt årsskiftet 1950–51 meddelat MacArthur att kriget alltjämt skulle hållas begränsat till Korea och att han fick nöja sig med de existerande styrkorna när det gällde att stabilisera fronten och hejda motståndarsidans framryckning. Att FN-styrkorna under sådana förutsättningar löpte uppenbar risk att tvingas helt evakuera Sydkorea var något som MacArthur återkommande hade framfört. När detta lite senare visade sig vara en felbedömning minskade tilltron till generalen inom Trumanadministrationen. Han fortsatte emellertid att lufta sin kritik mot restriktionerna för FN-alliansens krigföring, vilket också nådde offentligheten genom kontakter med journalister och republikanska kongressmän. För den amerikanska regeringen, som i det läget blivit inriktad på att försöka få till stånd förhandlingar om en vapenvila baserad på 38:e breddgraden, var detta en klar insubordination. Den 8 april tillkännagav Truman att han entledigat MacArthur från posten som befälhavare för FN:s Koreakommando.

Från senare delen av april och fram till slutet av maj gick nordsidan upprepade gånger till förnyad offensiv, men lyckades inte göra några bestående terrängvinster trots enorma förluster. Sammanbrottet för den i huvudsak kinesiska våroffensiven signalerade att en ny och mer statisk fas i krigföringen hade inträtt. De offensiver som även fortsättningsvis igångsattes skulle inte åstadkomma några mera betydande frontförskjutningar. Ett jämviktsläge hade uppkommit, vilket bidrog till att förhandlingar om ett vapenstillestånd kunde inledas i början av juli 1951. Det dröjde dock ända till 27 juli 1953 innan vapenstilleståndsavtalet kunde ingås. Den överenskomna stilleståndslinjen kom att gå nära 38:e breddgraden. Krigsutgången blev alltså i stort sett ett bibehållande av det läge som rått före kriget.[1]

Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att undersöka de samtida svenska reaktionerna från politiskt håll och från pressen med anledning av det koreanska stilleståndet sommaren 1953. Det finns ganska mycket forskning kring den svenska press- och riksdagsdebatten om Koreakriget. Men denna forskning har nästan helt begränsat sig till perioden från krigsutbrottet i juni 1950 och fram till stilleståndsförhandlingarnas igångsättande sommaren 1951.[2] Att man lagt fokus på det första krigsåret är ingen slump. Det var då konflikten inleddes och var som mest dramatisk, vilket för Sveriges del framtvingade flera ställningstaganden, varav särskilt några blev föremål för intensiv diskussion och het debatt i press och riksdag. Även under de sista två krigsåren fick Sverige göra en del med Koreakriget sammanhängande ställningstaganden, men dessa uppfattades inte som lika viktiga och blev inte föremål för någon egentlig politisk strid.[3]

Bland ledande svenska politiker var det endast utrikesminister Östen Undén som kommenterade själva stilleståndet i juli 1953. Däremot skrev pressen flitigt i frågan. Jag kommer att redogöra för vad som sades med sikte på att besvara framför allt två frågor. Den första har att göra med synen på själva konflikten och Sveriges ställningstaganden visavi denna. Under krigets inledningsskede hade den svenska press- och riksdagsopinionen (med kommunisterna som enda undantag) starkt slutit upp bakom den USA-ledda FN-aktionen till stöd för Sydkorea. Höll man fortfarande fast vid detta när det koreanska

vapenstilleståndet äntligen inträdde tre år senare? Eller kan man – mot bakgrund av de stora mänskliga och materiella kostnaderna till följd av kriget och den sydkoreanska regimens odemokratiska karaktär – skönja något ifrågasättande av de egna ställningstagandena och överhuvudtaget det berättigade i att utkämpa kriget? Den andra frågan gäller synen på Koreakonfliktens fortsatta utveckling. Hyste man några förhoppningar att vapenstilleståndet skulle följas av fredsavtal och återförening? Bakom formulerandet av denna frågeställning ligger förstås vetskapen att fredsavtalet och återföreningen, trots att sju decennier har gått sedan stilleståndet, fortfarande lyser med sin frånvaro.

Källmaterialet

För att komma åt vad pressen skrev om det koreanska stilleståndet har jag använt mig av det så kallade *Pressarkivet vid statsvetenskapliga institutionen i Uppsala*. Detta arkiv innehåller klipp ur svensk dagspress från sammanlagt 45 olika dagstidningar, som utvalts med hänsyn till spridning och politisk färg. Arkivet kan sägas ha en god täckning av svensk dagspress. Det är endast vissa mindre tidningar som saknas och alla politiska inriktningar finns representerade. Klippen omfattar artiklar av politiskt eller statsvetenskapligt intresse, framför allt ledarartiklar, men även utrikeskrönikor samt brev från tidningarnas egna utrikeskorrespondenter. Klippen är tematiskt indelade under en mängd olika rubriker och jag har gått igenom allt som står under rubriken ”Korea”.[4]

Vapenstilleståndsavtalet undertecknades alltså 27 juli 1953. I nära anslutning till detta skrev många tidningar ledarartiklar som hade karaktären av summering och bokslut över konflikten (Pressarkivet innehåller 50 sådana artiklar daterade mellan 25 juli – 1 augusti 1953). Man tittade tillbaka och påminde om konfliktens bakgrund och förlopp, diskuterade dess konsekvenser och funderade över vad som i fortsättningen skulle komma att ske. Den typen av resonemang är mest frekventa i samband med vapenstilleståndet i slutet av juli, men hade börjat förekomma redan i slutet av mars, som var den tidpunkt då en vapenvila första gången tycktes vara nära förestående. Av olika skäl, som kommer att beröras nedan, tog det nästan fyra månader ytterligare innan stilleståndsavtalet kunde undertecknas. Min beskrivning av pressreaktionerna bygger framför allt på det som skrevs i direkt anslutning till stilleståndet, men jag har gått igenom och beaktat källmaterialet från hela tidsperioden slutet av mars till och med slutet av juli.

De långa stilleståndsförhandlingarna

Som redan nämnts tog det drygt två år av förhandlingar innan ett avtal om vapenstillestånd kunde slutas. Under förhandlingarnas inledningsskede sommaren 1951 kunde man dock ganska snabbt enas om två saker: Dels att förhandlingarna skulle vara begränsade till att enbart behandla Korea och strikt militära frågor, dels att utländska trupper skulle kunna kvarstanna i Korea även efter ett vapenstillestånd. Dessa överenskommelser betraktades som en framgång för FN-kommandot. De innebar att USA skulle kunna bibehålla en militär närvaro i Sydkorea till skydd mot eventuella förnyade angrepp från norr. De innebar också att nordkoreanerna och kineserna tycktes gå med på att sluta vapenstillestånd utan några från deras synpunkt förmånliga lösningar på frågor som koreansk återförening, Kinas plats i FN och Taiwans status. Den första stötestenen kom att gälla stilleståndslinjens geografiska placering. Nordsidan förordade den ursprungliga demarkationslinjen, det vill säga 38:e

breddgraden, medan FN-kommandot ville ha den existerande frontlinjen. I det läget gick frontlinjen under huvuddelen av sin sträckning 5-6 mil norr om breddgraden. Det var alltså ganska mycket territorium som FN-sidan skulle få lämna ifrån sig om breddgraden blev stilleståndslinje. Dessutom ansåg FN-kommandot att frontlinjen av naturgeografiska skäl var betydligt mer lättförsvarad. På denna fråga strandade förhandlingarna i slutet av juli och låg sedan mer eller mindre nere till senare delen av oktober då de återupptogs och snabbt lyckades komma fram till en principuppgörelse, som innebar att nordsidan accepterade den existerande frontlinjen som stilleståndslinje.

Från nordkoreansk och kinesisk sida hade man ursprungligen tänkt igångsätta en ny storoffensiv i september 1951. Förhoppningen hade varit att kunna driva tillbaka FN-styrkorna söder om breddgraden för att därefter acceptera den existerande frontlinjen som stilleståndslinje. Men styrkeuppbyggnaden hade försvårats av väderförhållandena och motståndarflygets förbindelsebekämpning. I stället hade FN-styrkorna gått till offensiv och lyckats förskjuta frontlinjen ytterligare ett stycke norrut. Misslyckandet att igångsätta septemberoffensiven och stora förluster vid motanfall mot FN-styrkornas framryckning fick kineserna och nordkoreanerna att ge upp tanken på att kunna åstadkomma några betydande frontförskjutningar. Deras hållning blev under resten av kriget utpräglad defensiv. De lade stor kraft på att förstärka sina positioner, bland annat genom att konstruera ett omfattande system av underjordiska bunkrar. De anfallsföretag som ändå genomfördes var inte särskilt omfattande och hade inte ambitionen att göra några stora terrängvinster. Även FN-kommandot hade i det läget i praktiken övergett tanken på att kunna rulla upp fronten med en ny stor markoffensiv. Som medel att framtvinga ett från deras synpunkt acceptabelt stilleståndsavtal kom de istället att fokusera på luftkrigföring. Förutom den ständigt pågående förbindelsebekämpningen angreps också städer och annan infrastruktur i Nordkorea. Bland annat riktades flera häftiga angrepp mot huvudstaden Pyongyang. Dessutom förstördes flera dammbyggnader och andra vattenkraftsanläggningar. Även dammbyggnader som ingick i Nordkoreas system för konstbevattning av risodlingar blev angripna från luften.

Den andra stora stötestenen kom att gälla utväxlingen av krigsfångar. De båda sidorna hade i december 1951 som ett första steg på vägen mot en repatrieringsöverenskommelse utväxlat förteckningar över tillfångatagna fiendesoldater. Den lista som nordsidan presenterade innehöll 11 559 namn, vilket var betydligt mindre än de drygt 100 000 soldater som FN-kommandot räknade som saknade i strid. Vad gäller enbart amerikaner räknades drygt 8000 som saknade, men knappt 3200 återfanns på listan. I amerikansk debatt blev detta mycket uppmärksammat och man befarade att krigsfångar hade avrättats. Lejonparten av de saknade som inte återfanns på nordsidans lista var dock sydkoreaner. FN-sidans lista innehöll i runda tal 170 000 krigsfångar. Av dessa kom 54 000 att klassificeras som internerade civila, eftersom de befanns vara sydkoreaner som tvångsrekryterats till den nordkoreanska krigsmakten. Bland de återstående 116 000 var 21 000 kineser och 95 000 nordkoreaner. Vid intervjuundersökningar genomförda i april 1952 framkom att 76 % av kineserna och 43 % av nordkoreanerna inte ville återvända till sina hemländer. Anledningen till den höga andelen repatrieringsovilliga bland de kinesiska krigsfångarna var att många av dem hade en bakgrund av tjänstgöring i Chiang Kai-sheks trupper under det kinesiska inbördeskriget och nu sade sig vilja bli

sända till Taiwan. När detta uppdagades blev FN-sidans linje att repatrieringen skulle vara frivillig, det vill säga att ingen mot sin vilja skulle återsändas till sitt hemland. Nordkoreanerna och kineserna å sin sida krävde att samtliga krigsfångar skulle repatrieras. De ansåg sig här ha stöd i folkrätten, närmare bestämt Genèvekonventionen, som bland annat säger att krigsfångar skall friges och hemsändas utan dröjsmål sedan striderna upphört. Mot detta hävdade FN-sidan att Genèvekonventionen gav krigsfångar som så önskade obestridlig rätt att repatrieras, men att tvång inte fick förekomma, särskilt inte till diktaturstater, eftersom dessa inte respekterade mänskliga rättigheter.

Förändrad sovjetisk hållning efter Stalins död

På denna fråga strandade stilleståndsförhandlingarna under våren 1952. Forskningen har visat att det främst var kineserna som krävde obligatorisk repatriering. Skakade av den förödelse som FN-alliansens luftkrigföring orsakade var de nordkoreanska ledarna i juli 1952 beredda att ge med sig på denna punkt. Men kineserna höll fast vid att alla krigsfångar skulle repatrieras, vilket länge understöddes från sovjetisk sida. Det kom att ändras först efter Stalins död i mars 1953. Det nya och mer kollektiva ledarskap som då uppkom i Sovjetunionen gjorde klart för sina kinesiska och nordkoreanska allierade att de önskade vapenvila i Koreakriget och därför fann det nödvändigt att frångå den dittillsvarande linjen i krigsfångefrågan. Detta agerande var en del av en allmän sovjetisk fredsoffensiv som drogs i gång efter Stalins död. Den nya Sovjetledningen hade flera skäl att söka avspänning i kalla kriget. Stalin hade haft en oerhört stark position och Sovjetsystemet saknade fasta procedurer för maktväxling. Det var därför naturligt att de nya ledarna kände sig osäkra på sin ställning och ville ha lugn och stabilitet i förhållande till omvärlden. De var också inriktade på att levnadsstandarden måste höjas både för den egna befolkningen och befolkningarna i satellitstaterna. Resurser till detta kunde frigöras om kostnaderna för Koreakriget och andra militära ändamål sänktes. Vidare ville de försvaga styrkan i den västliga konsolidering som Koreakriget gett upphov till, bland annat en kraftig amerikansk upprustning och avgörande steg på vägen mot återupprustning och NATO-medlemskap för Västtyskland.

Dessutom fanns risken att USA skulle trappa upp konflikten. Eisenhower hade vunnit presidentvalet i slutet av 1952. Under valrörelsen hade han återkommande lovat att göra slut på kriget. Han hade också anklagat demokraterna för att sakna en strategi för seger i Korea och hävdat att det var handling snarare än ord som krävdes för att få slut på kriget. Efter sitt tillträde i januari 1953 vidtog Eisenhoweradministrationen i rask takt flera åtgärder syftande till att pressa motståndarsidan att ge med sig i krigsfångefrågan. Det tillkännagavs att Taiwans neutralisering var upphävd, det vill säga att USA inte längre skulle hindra Chiang Kai-sheks trupper från att genomföra militära aktioner mot det kinesiska fastlandet. Detta ledde till spekulationer att regimen på Taiwan skulle återuppta sina raider mot fastlandet och kanske även bidra med trupp till Korea. Det tillkännagavs också att USA skulle kraftigt öka takten i den redan pågående utbyggnaden av den sydkoreanska krigsmakten och sändes signaler om en förestående aktivering av de militära operationerna på Korea. Det sistnämnda kunde handla om förnyad markoffensiv i kombination med luft- och amfibielandsättningar bakom den nordkore-

ansk-kinesiska frontlinjen. Det kunde också handla om ett upphävande av de dittillsvarande restriktionerna vad gäller insättande av kärnvapen och angrepp mot kinesiskt territorium. Hot om att USA, för den händelse att nordsidan inte gav med sig i krigsfångefrågan, skulle ta till militära kraftåtgärder, inklusive kärnvapen, framfördes flera gånger under hand via olika diplomatiska kanaler. Vid tiden för Eisenhowers tillträde hade den stora upprustning som USA igångsatt efter Koreakrigets utbrott börjat ge resultat. Bland annat hade den amerikanska kärnvapenarsenalen byggts ut från cirka 300 insatsberedda atombomber sommaren 1950 till över 1000 i början av 1953. USA hade i det läget ett stort övertag på Sovjetunionen vad gäller både antalet kärnvapen och förmågan att sätta in dem mot mål på motståndasidan. Sovjetunionen hade små eller inga möjligheter att sätta in kärnvapen mot den amerikanska kontinenten. Den omständigheten ökade naturligtvis trovärdigheten för amerikanska hot om att tillgripa kärnvapen. I samma riktning verkade det faktum att USA sedan slutet av 1952 hade tillgång till så kallade taktiska kärnvapen, det vill säga mindre laddningar avsedda för slagfältet.

Hur USA skulle ha agerat om stilleståndsförhandlingarna inte kommit ur dödläget i krigsfångefrågan är en hypotetisk fråga. Å ena sidan insåg Eisenhower riskerna och ville helst undvika en upptrappning av konflikten. Å andra sidan skulle han, om ingen för USA acceptabel förhandlingslösning kunnat uppnås, ha hamnat under hårt tryck att ta till kraftåtgärder. Vi vet också att Eisenhower vid interna överläggningar februari-april 1953 tog upp och diskuterade insättandet av kärnvapen i Koreakriget. Vad som övervägdes var användandet av taktiska kärnvapen som en del av en förnyad offensiv, syftande till att förskjuta frontlinjen ytterligare norrut.

På kinesisk sida räknade man med att USA skulle kunna gå till förnyad offensiv, sannolikt kombinerad med landstigningsoperationer bakom frontlinjen. Även att det från Taiwan skulle kunna utgå diversionsmanövrer mot det kinesiska fastlandet var något som kineserna räknade med. Vad gäller taktiska kärnvapen ville kineserna inte utesluta att sådana kunde komma till användning, men hoppades att världsopinionen och risken för sovjetisk vedergällning skulle vara tillräckligt för att avskräcka USA. Sammantaget ger det som framkommit ur kinesiska arkiv inte intrycket av att kineserna – inför hotet om amerikansk upptrappning – var på väg att ge upp sin ståndpunkt i krigsfångefrågan. Om inte Sovjetunionen hade framtvingat en omläggning av den kinesiska politiken är det därför inte osannolikt att det framemot sommaren 1953 hade blivit någon form av upptrappning av striderna.

Sedan Sovjetledningen efter Stalins död i början av mars 1953 hade gjort klart för kineserna att den ville ha vapenvila kunde dödläget i stilleståndsförhandlingarna brytas. Den uppgörelse i krigsfångefrågan som man till slut (4 juni) enades om hade följande huvudsakliga beståndsdelar. De repatrieringsovilliga krigsfångarna skulle efter ett vapenstillestånd hållas kvar i Korea och stå under övervakning av en repatrieringskommission med Sverige, Schweiz, Polen, Tjeckoslovakien och Indien som medlemmar. Kommissionen skulle genomföra individuella intervjuer för att på så vis avgöra varje fånges inställning. Efter 90 dagar i kommissionens vård skulle de fångar som fortfarande var repatrieringsovilliga bli föremål för överläggningar på den politiska konferens som planerades äga rum efter ett koreanskt stillestånd och ha till uppgift att förhandla fram ett fredsavtal. Om inte konferensen kunnat enas senast 30 dagar efter de 90 dagarna i kommissionens vård skulle

kvarvarande fångar dock kunna frisläppas. Att det på så vis sattes en tidsgräns bortom vilken de repatrieringsovilliga inte kunde hållas längre hade från FN-kommandots sida varit ett oavvisligt krav.

Strävandet att få slut på striderna kom dock att försvåras av den sydkoreanska regeringen. Från amerikansk sida hade man länge arbetat med att bygga upp den sydkoreanska krigsmakten och låta den få hålla en allt större del av fronten. Denna ”sydkoreanisering” av FN-alliansens krigföring hade ytterligare accentuerats sedan Eisenhower kommit till makten och naturligtvis bidragit till att ge den sydkoreanska regeringen en starkare position. Den hade återkommande förklarat att Sydkorea inte skulle acceptera ett stilleståndsavtal som tillät den nordkoreanska regimen att sitta kvar och kinesiska trupper att kvarstanna på nordkoreanskt territorium. När ett sådant avtal började uppfattas som nära förestående under våren och försommaren 1953 anklagade den USA för att vara på väg att genomföra en asiatisk ”Münchenöverenskommelse” och hotade med att undandra sina trupper från FN-kommandots befäl och låta dem fortsätta kriget på egen hand. Den lät också frisläppa huvuddelen av de repatrieringsovilliga nordkoreanska krigsfångarna. Det sistnämnda skedde 18 juni, helt på eget bevåg och i strid med den överenskommelse som FN-kommandot framförhandlat. Kineserna och nordkoreanerna visade sig emellertid ta saken ganska lugnt. De fördömde visserligen det sydkoreanska agerandet, men ställde inte på allvar några krav på att de frisläppta krigsfångarna skulle infångas. Sedan USA hade fått den sydkoreanska regeringen mer samarbetsvillig genom löften om ekonomiskt och militärt bistånd samt en försvarspakt kunde stilleståndsavtalet undertecknas, som redan nämnts 27 juli.[5]

Den svenska synen på orsakerna till stilleståndet

Hur ville man i den samtida svenska debatten förklara att en uppgörelse om vapenstillestånd till slut kunnat nås? Om man ser till dagspressens ledarsidor var budskapet, om man bortser från kommunisttidningarna, ganska samstämmigt. Man var överens om att uppgörelsen i krigsfångefrågan var det som hade brutit det långa dödläget i stilleståndsförhandlingarna. Man var också överens om att denna uppgörelse innebar en tydlig reträtt för nordsidan, som fått frångå kravet på obligatorisk repatriering för samtliga krigsfångar. Hur förklarades denna reträtt? Några helt säkra uppfattningar fanns naturligtvis inte, men många tidningar framförde att Stalins död sannolikt haft avgörande betydelse. Det nya sovjetiska ledarskapet förmodades alltså ha varit pådrivande bakom nordsidans omsvängning i krigsfångefrågan (som framgått ovan var detta en korrekt bedömning). Bland de förklaringar som anfördes ingick både in- och utrikespolitiska motiv, framför allt att kriget förbrukade stora resurser (vilket hämmade Sovjetunionens inre utveckling) och hade igångsatt en kraftig västlig upprustning. Vad gäller den kinesiska inställningen framhölls att man inget egentligen visste, men förekom också diverse spekulationer, bland annat att Peking kanske redan tidigare önskat vapenstillestånd, men då stoppats av Moskva. Kina, som förmodades ha lidit enorma förluster, ansågs hursomhelst ha goda skäl att önska ett slut på striderna.[6]

Svenska regeringen hade genom uttalanden i såväl FN (november 1952) som riksdagen (februari 1953) anslutit sig till den västliga ståndpunkten i krigsfångefrågan, alltså bejakat principen om frivillig repatriering. I riksdagen hade detta vunnit bifall från den borgerliga oppositionen, men

starkt kritiserats av kommunisterna.[7] Ett liknande mönster kan urskiljas på pressens ledarsidor. Nu tog inte alla tidningar tydlig ställning för principen om frivillig repatriering, men många gjorde det[8] och den motsatta ståndpunkten har endast återfunnits i kommunistisk press. I riksdagen, liksom i pressen hänvisade kommunisterna återkommande till Genèvekonventionen, som principen om frivillig repatriering alltså kunde anses strida emot. Dessutom hävdade de att mycket av repatrieringsoviljan bland krigsfångarna i söder berodde på otillbörliga påtryckningar i form av hot och våld. Förhållandena i FN-alliansens krigsfängeläger hade också varit besvärliga med interna stridigheter mellan grupper av fångar, exempelvis mellan anhängare till folkrepubliken och Taiwan. I de läger där lojalisterna mot Peking eller Pyongyang var starka hade det förekommit oroligheter som vaktmanskapet emellanåt fått tillgripa hårda metoder för att kväsa, vilket från kommunistisk sida beskrevs som övervåld, till och med regelrätta massakrer.[9]

Ny Dag – huvudorgan för Sveriges kommunistiska parti (SKP) – gav USA tydligt skulden för att stilleståndsförhandlingarna dragit ut på tiden. Nordsidan sades alltsedan 1951 ha varit fullt beredd att sluta en vapenvila baserad på 38:e breddgraden. USA däremot sades länge inte ha menat allvar med stilleståndsförhandlingarna och därför gång på gång intagit oacceptabla ståndpunkter, framför allt i krigsfångefrågan.[10] Som orsak angavs att USA inte velat ge upp tanken på att ta kontroll över hela Korea och dessutom ansett sig tjäna på en fortsatt krigföring. Det sistnämnda handlade bland annat om att kriget gjort det möjligt att igångsätta vad Ny Dag betecknat som en ”vanvettig upprustning”, med ”mångdubblade profiter för de amerikanska trusterna”.[11] Att kriget genererade enorma vinster till den ”krigsprofiterande” amerikanska ”storfinansen” hade varit ett återkommande budskap i Ny Dag.[12] Vad som till slut tvingat USA att ändå acceptera ett stillestånd beskrevs av tidningen som en kombination av två saker. De nordkoreanska och kinesiska styrkornas insatser på slagfältet hade övertygat de amerikanska befälhavarna om att kriget inte gick att vinna militärt. Dessutom fanns ett ökat tryck från världsopinionen. Enligt Ny Dag hade USA genom sitt agerande i Koreakriget tappat mycket i prestige och stod under press av en för varje dag allt mäktigare fredsopinion.[13]

Det fanns alltså tydliga skillnader mellan å ena sidan kommunisttidningarna, å andra sidan övrig dagspress när det gäller sättet att beskriva omständigheterna kring att stilleståndsförhandlingarna till slut kunnat utmynna i ett avtal. På en punkt kan de dock sägas ha varit mer samstämmiga. Båda sidor ansåg att Sydkorea hade bidragit till att ytterligare försvåra och försena den slutgiltiga överenskommelsen.

Kritik mot Rheeregimen

Det sydkoreanska agerandet under stilleståndsförhandlingarnas slutskede mötte många fördömanden runt om i världen. Kritiken kom inte bara från det kommunistiska lägret utan framfördes även inom västblocket och från olika alliansfria stater.[14] Svenska regeringen var dock sparsam med kommentarer. Enda gången frågan togs upp offentligt var i samband med det radioanförande som Undén höll 27 juli 1953 med anledning av stilleståndsavtalets undertecknande. Han nämnde då bland annat att Sverige i egenskap av alliansfri stat fått i uppdrag att ingå i en kommission med uppgift att övervaka stilleståndsavtalets efterlevnad. Kopplat till detta tillfogade han sedan:

> Dess [kommissionens] uppgift har blivit mer ömtålig och besvärlig genom den sydkore-

anske presidenten Syngman Rhee's tydliga benägenhet att sätta käppar i hjulet för en uppgörelse.[15]

På den svenska pressens ledarsidor hade det sydkoreanska motståndet mot ett vapenstillestånd baserat på det uppkomna jämviktsläget varit känt åtminstone sedan slutet av april. Men det var först runt månadsskiftet maj-juni som ämnet började diskuteras mer frekvent. Den helt dominerande uppfattningen var starkt kritisk. Ett fåtal ledare uttryckte visserligen förståelse för sydkoreanernas agerande. Det sades inte vara konstigt att dessa kände motvilja mot en uppgörelse som riskerade att permanenta landets delning och bevara hotet från norr. Men även dessa ledare menade att något bättre alternativ inte låg inom det möjligas gräns och att det sydkoreanska agerandet därför var oansvarigt. Att den sydkoreanska krigsmakten fått ökad betydelse för FN-alliansen var något som lyftes fram. Det sades bland annat att de sydkoreanska styrkorna numera höll cirka 2/3 av fronten. Men det betonades också att sydkoreanerna var helt beroende av USA för sina truppers underhåll, vilket talade emot att de skulle kunna göra allvar av sina hot om att fortsätta kriget på egen hand. De ledare som försökte sig på någon form av prognos stannade alla för bedömningen att den sydkoreanska regeringen till slut skulle få ge med sig och acceptera en uppgörelse av det slag som tycktes ligga inom räckhåll. Ibland framkastades att Rheeregimen troligen inte menade allvar med sina utspel utan mest var ute efter att dels framstå i bättre dager inför den inhemska opinionen, dels framtvinga ett mer långtgående amerikanskt stöd.[16]

Någon vecka in i juni beskrev ett ganska stort antal ledarsidor stilleståndet som omedelbart förestående.[17] När krigsfångarna – i runda tal 25 000 personer – kort därefter frisläpptes väckte det bestörtning och den sydkoreanska regeringen fördömdes i skarpa ordalag. Det talades om ”sabotage”, att en ”kupp” hade skett och användes epitet som ”desperado” och ”förblindad reaktionär” om Syngman Rhee.[18] Vad gäller konsekvenserna betonades att USA:s förmåga att tygla den sydkoreanska ledningen och nordsidans reaktion på frisläppandet skulle bli avgörande. Om det var som så att nordsidan önskade fortsätta kriget, hade den fått en bra ursäkt.[19] Stilleståndet hade alltså uppfattats som i princip klart, men föreföll nu återigen högst osäkert. Det konstaterades bittert i några ledare som publicerades runt 25 juni i samband med treårsdagen av krigsutbrottet.[20] Man återgav också uttalanden av innebörden att nordsidan krävde krigsfångarnas infångande, vilket antogs vara en omöjlig uppgift.[21] Som hoppingivande noterades dock att nordsidans representanter inte hade avbrutit stilleståndsförhandlingarna. Även det faktum att kineserna gått till förnyad offensiv kunde tas som intäkt för att de verkligen önskade ett slut på kriget. Det sades nämligen att offensiven var tydligt inriktad mot de delar av fronten som hölls av sydkoreanska styrkor.[22]

Runt mitten av juli började ledarsidorna åter hysa förhoppningar om att stilleståndet snart skulle inträda. Det framfördes att nordsidan inte på allvar hade krävt att krigsfångarna skulle infångas. Dessutom återgavs uppgifter från bland annat amerikanskt håll av innebörden att Sydkorea nu var berett att skriva under stilleståndsavtalet. I anslutning till detta var det några tidningar som lyfte fram den senaste kinesiska offensiven och menade att USA till en början avstått från att hjälpa sydkoreanerna, som därigenom blivit ordentligt tillbakatryckta. Andemeningen var att detta hade gett den sydkoreanska ledningen en läxa som fått den att tappa lite av sin stridslust. Men in i

det sista rådde osäkerhet angående sydkoreanerna, varifrån trotsiga uttalanden fortsatte att komma. Det framfördes att man på sydkoreansk sida förbehöll sig rätten att återuppta striderna för den händelse att den planerade politiska konferensen inte skulle lyckas uppnå fredsavtal och återställd koreansk enhet.[23]

Om man ser till pressreaktionerna under perioden från krigsfångarnas frisläppande fram till stilleståndet var det alltjämt några ledarsidor som uttryckte viss förståelse för det sydkoreanska agerandet. Men liksom tidigare ansåg även dessa pressröster att sydkoreanerna visade brist på realism.[24] Den dominerande reaktionen var dock inte alls förstående. Invektiven – och det ofta med mer eller mindre stereotypa anspelningar på nationalkaraktärer – haglade mot presidenten Syngman Rhee. Exempelvis kallades han i Expressen en ”dussinpotentat i gammal dålig asiatisk stil”,[25] medan andra tidningar hade olika varianter på orientalers förmenta svekfullhet och likgiltighet för människoliv.[26]

Ett antal ledarsidor reflekterade kring vad som skulle ske om sydkoreanerna vägrade sluta vapenstillestånd, alternativt gjorde allvar av sitt hot om att längre fram återuppta striderna. Det förmodades att många inom FN-koalitionen då skulle demoraliseras, kanske till och med helt undandra Sydkorea sitt stöd.[27] Om USA skulle välja att ändå fortsätta kriget på Sydkoreas sida antogs risken vara stor att konflikten skulle utvidgas och kanske kärnvapen komma till användning.[28] Om USA däremot skulle ta sin hand ifrån Sydkorea skulle det inte dröja länge innan hela halvön hade fallit till kommunisterna. Den uppfattningen var i princip samstämmig på de ledarsidor som uttalade sig, även om de alltså var medvetna om att den sydkoreanska krigsmakten hade förstärkts mycket.[29] Man skulle då, menade ett antal ledarsidor, ha fått en krigsutgång som inte kunde betraktas som något annat än katastrofal, eftersom alla offer och ansträngningar skulle ha varit bortkastade.[30] Det man satte sitt hopp till på ledarsidorna var naturligtvis att sydkoreanerna till slut skulle ge med sig. Men om så inte blev fallet måste USA, det framförde flera ledarsidor, vidta mått och steg för att byta ut Syngman Rhee med flera besvärliga sydkoreanska ledare.[31]

Angriparfrågan

En sak som många av presskommentarerna till stilleståndet berörde var vad man skulle kunna kalla angripar- eller krigsansvarighetsfrågan, det vill säga vem som hade startat kriget.[32] Allt sedan krigsutbrottet hade det här funnits två diametralt motsatta versioner. Från nordkoreansk sida hävdades att det var Sydkorea som hade startat kriget. Enligt nordkoreanerna hade sydkoreanska styrkor tidigt på morgonen 25 juni 1950 överskridit 38:e breddgraden på flera ställen och anfallit norrut in i Nordkorea. Men efter några timmar hade de sydkoreanska styrkorna blivit hejdade och slagna på flykten av en nordkoreansk motoffensiv som sedan fortsatte in i Sydkorea, vars huvudstad Seoul intogs tre dagar senare. De nordkoreanska styrkornas inträngande i Sydkorea hade alltså enligt denna version varit ett motanfall som föregåtts av ett sydkoreanskt försök att invadera Nordkorea. Att det var på det viset ansåg sig nordkoreanerna ha funnit övertygande bevisning för när Seoul intogs. De hade då, hävdade de, funnit dokument och erhållit muntliga upplysningar som inte bara visade att Sydkorea hade startat kriget utan också att detta hade skett i maskopi med USA. Från sydkoreansk och amerikansk sida avfärdades detta kategoriskt. Enligt deras uppfattning hade Koreakriget igångsatts genom ett nordkoreanskt storanfall som

varit helt oprovocerat och kommit mycket överraskande.[33]

I den samtida svenska press- och riksdagsdebatten kring krigsutbrottet hade bara kommunisterna anslutit sig till den nordkoreanska versionen. Den socialdemokratiska regeringen hade kort efter krigsutbrottet utpekat Nordkorea som angripare och detta hade upprepats flera gånger under sommaren och hösten 1950. Den borgerliga oppositionen och pressen (kommunisttidningarna undantagna) hade ofta gått längre än regeringen genom att inte bara utpeka Nordkorea som angripare utan också sätta in konflikten i ett större kallakrigsperspektiv, det vill säga beskriva den som ett resultat av den Moskvastyrda internationella kommunismens expansionssträvanden.[34]

Sedan sovjetiskt och kinesiskt källmaterial blivit tillgängligt efter kalla krigets slut vet vi mer om det interna spelet på den kommunistiska sidan före krigsutbrottet. Det står bland annat klart att Nordkorea med början våren 1949 återkommande försökte få sovjetiskt godkännande att invadera Sydkorea. Men det var först i januari 1950 som detta godkännande gavs. Den nordkoreanska krigsmakten var sedan tidigare utrustad med japansk och sovjetisk krigsmateriel. Den japanska hade nordkoreanerna, med Sovjetunionens goda minne, fått beslagta från de vid krigsslutet 1945 kapitulerande japanska Koreastyrkorna. Den sovjetiska hade antingen levererats från Sovjetunionen eller kvarlämnats när de sovjetiska Koreatrupperna hemförlovades. Efter Stalins klartecken i början av 1950 fick nordkoreanerna ytterligare leveranser från Sovjetunionen, vilket möjliggjorde att den nordkoreanska krigsmakten på bara två månader kunde utökas med tre fullt stridsutrustade divisioner. Dessutom deltog sovjetiska generalstabsofficerare i utarbetandet av den nordkoreanska anfallsplanen. Att det krig som utbröt 25 juni 1950 inleddes genom en fullskalig nordkoreansk invasion av Sydkorea kan det därmed inte råda något tvivel om. Även om Sovjetunionen alltså understödde Nordkorea fanns det också, som redan berörts, klara gränser för det sovjetiska stödet. Om USA intervenerade och nordkoreanerna hamnade i svårigheter skulle de i första hand få förlita sig på Kina. Sovjetunionen skulle inte gå med i kriget. Det hade Stalin klargjort för Kim Il Sung och andra nordkoreanska ledare när de besökte Moskva månaderna innan krigsutbrottet. På Stalins anmodan hade nordkoreanerna fått ta vägen över Peking på hemresan för att utverka även kinesiskt godkännande av anfallet på Sydkorea.[35]

I den samtida svenska debatten kring krigsutbrottet hade man naturligtvis inte tillgång till dessa uppgifter, men i princip alla röster utanför kommunisternas krets utgick ändå från såsom självklart att den nordkoreanska versionen helt saknade trovärdighet. Som motivering framfördes framför allt två saker. De nordkoreanska styrkornas snabba och närmast totala framgångar under krigets inledningsskede ansågs bevisa att Sydkorea haft låg beredskap, liksom att det nordkoreanska anfallet inte kunde ha varit någon hastigt improviserad motaktion utan måste ha krävt ett omfattande förberedelsearbete. Dessutom hade FN:s Koreakommission, som haft frontlinjen längs 38:e breddgraden under bevakning, rapporterat att de sydkoreanska styrkorna varit förlagda i rent defensiva positioner och blivit helt överrumplade av det nordkoreanska anfallet.[36]

Angriparfrågan i svensk debatt i samband med stilleståndet

Vad gäller angriparfrågan hade det svenska ställningstagandet under krigets

inledningsskede alltså varit nästan helt entydigt. Endast kommunisterna hade haft en i grunden avvikande uppfattning. Samma mönster kan sägas ha upprepats i samband med stilleståndet. De två ledarartiklar som kommunistiska Ny Dag skrev i direkt anslutning till stilleståndet upprepade båda, att kriget hade startats av sydsidan i hemligt samförstånd med USA.[37] En av artiklarna påstod också att den tidigare enade fronten bland de icke-kommunistiska opinionsbildarna höll på att krackelera.

> Folkpartitidningarna står kvar vid denna enfaldiga propagandalögn [att Nordkorea startat kriget], men på socialdemokratiskt håll är det fler och fler som tar sin hand från Syngman Rhee och amerikanerna.[38]

Som stöd för det sistnämnda lyfte Ny Dag fram Caleb J. Anderson, som skrev utrikespolitiska krönikor i fackförbundstidningen *Skogsindustriarbetaren* (SIA).[39] En dryg månad tidigare hade Anderson publicerat en krönika i SIA under rubriken ”Vad hände i Korea?”.[40] Krönikan var framför allt ett ganska utförligt referat av en bok som den amerikanske journalisten I F Stone publicerat 1952. Stone var en av ytterst få amerikanska röster som under Koreakriget ifrågasatte den officiella versionen av omständigheterna kring krigsutbrottet och ansvaret för detta.[41] I boken argumenterade han för att sydkoreanerna hade inlett striderna i syfte att framprovocera ett nordkoreanskt motanfall och förmodade att detta hade skett i samförstånd med den amerikanska regeringen.[42] Till grund för denna uppfattning låg framför allt ett resonemang angående vilken sida som haft mest att tjäna på ett krig. I SIA sammanfattades Stones budskap på ungefär följande vis:

Nordkorea hade genomfört en långtgående jordreform och skapat ett efter asiatiska förhållanden relativt välstånd. I Sydkorea däremot hade regimen låtit den gamla och japanskorienterade godsägarklassen sitta i orubbat bo, samtidigt som folkets breda massa levde i misär. Detta hade skapat ett stort och växande missnöje, vilket kommit till uttryck i det parlamentsval som hållits i Sydkorea i maj 1950. Den sittande regimen Syngman Rhee hade då gått kraftigt tillbaka och fått bara drygt 20 % av mandaten. För Rheeregimen måste ett krig i det läget ha framstått som enda utvägen att kunna behålla makten. Nordkorea och Sovjetunionen å sin sida måste ha varit medvetna om att det sannolikt endast var en tidsfråga innan Sydkorea av inre orsaker skulle falla till kommunismen. De hade därför haft liten anledning att ta risken av att starta ett krig. Den sovjetiska frånvaron i säkerhetsrådet talade också för att man på den sidan varit omedveten om vad som komma skulle. Inte heller Kina hade haft någon anledning att önska ett Koreakrig. För regimen i Peking hade fokus legat på att invadera Taiwan, men efter Koreakrigets utbrott hade ett sådant företag blivit omöjligt, eftersom starka amerikanska flottstyrkor tagit upp positioner i Formosasundet. För den amerikanska regeringen hade kriget haft positiva verkningar både in- och utrikespolitiskt. Förutom att bibehålla antikommunistiska regimer i Sydkorea och på Taiwan hade det också blivit svårare för republikanerna att anklaga Trumanadministrationen för mjukhet mot kommunismen. Det hade vidare blivit möjligt att sätta igång en kraftig upprustning, vilket motverkat en hotande ekonomisk depression. Dessutom hade man kunnat ta avgörande steg på vägen mot västtysk och japansk återupprustning. Det sistnämnda hade före Koreakriget varit svårt att genomföra på grund av starkt motstånd från allierade stater.

Caleb J Andersons referat av Stones bok var välvilligt. Han markerade visserligen att

det inte säkert kunde fastställas att sydkoreanerna verkligen hade inlett striderna i juni 1950. Men han accepterade resonemanget kring vilka som gynnats av kriget, liksom påståendet att en jämförelse mellan de båda koreanska regimerna klart utföll till nordsidans fördel. Han ansåg sammanfattningsvis att det varit bäst för det koreanska folket om USA aldrig intervenerat och hela Korea fått snabbt falla till nordsidan.[43]

SIA-artikeln lyftes alltså fram i de kommunistiska kommentarerna till stilleståndet, men fick i övrigt knappast någon uppmärksamhet.[44] Ny Dags påstående om en socialdemokratisk omprövning i angriparfrågan framstår sammantaget som klart överdrivet. Några ytterligare exempel utöver SIA-artikeln har inte stått att finna. Tvärtom kan utpekandet av Nordkorea som angripare sägas ha ingått i samtliga socialdemokratiska ledarkommentarer till stilleståndet.[45] Det återfanns även hos utrikesminister Undén,[46] den syndikalistiska tidningen Arbetaren[47] och många av de borgerliga pressrösterna.[48]

Gemensamt för de icke-kommunistiska kommentarerna kan sägas ha varit att omständigheterna kring krigsutbrottet nästan inte alls blev föremål för någon egentlig diskussion.[49] Att Nordkorea var angriparen betraktades uppenbarligen som ett så etablerat faktum att det inte behövde understödjas med några mer elaborerade utläggningar. På samma sätt som vid krigsutbrottet var det också många pressröster som satte in skeendet i det större kallakrigsperspektivet. Det kunde ske genom att framställa Nordkorea som ett redskap för Sovjetunionen. Exempelvis skrev Ny Tid att ”Sovjetunionen spelade ett högt spel då de lät sina nordkoreanska satelliter gå till väpnad attack”,[50] medan man i Upsala Nya Tidning kunde läsa om ”bulvanen i Nordkorea”[51] och i Svenska Dagbladet om ”nordkoreanernas ursprungliga angrepp i rysk regi midsommaren 1950.”[52] Det kunde också ske genom att vid utpekandet av angriparen använda epitet som ”världskommunismen”, ”kommunisterna” eller ”bolsjevikerna” snarare än Nordkorea eller nordkoreanerna.[53]

De mänskliga och materiella kostnaderna

Koreakriget var en av de mest omfattande och blodiga konflikterna under kalla kriget. USA räknar 33 629 soldater som dödade i strid. Motsvarande siffra för övriga FN-förband hamnar sammantaget på 3063. Vad gäller den sydkoreanska krigsmakten har siffror på över 400 000 angetts, men det antalet är osäkert eftersom många förmodat stupade kan vara överlöpare eller krigsfångar som ej repatrierats. Det officiella antalet krigsdöda kineser har angetts till 116 000. Bland bedömare i väst är man ense om att den verkliga siffran är betydligt högre, men skattningarna är osäkra och varierar mycket. En del landar runt 500 000 medan andra hamnar uppemot miljonen vad gäller det totala antalet döda och saknade kineser. Nordkorea har aldrig tillkännagett några officiella förlustsiffror för sin krigsmakt, men även här har skattningar hamnat så högt som runt 500 000. Vad gäller civilbefolkningen finns naturligtvis inte heller några helt säkra siffror. Vissa skattningar har hamnat så högt som två miljoner döda civila i norr och en miljon döda civila i söder. Om dessa siffror är korrekta skulle det betyda att Nordkorea kan ha förlorat så mycket som 20 % av sin befolkning, en högre andel än det som drabbade till exempel Sovjetunionen och Polen under andra världskriget. Men här kan det ibland vara svårt att särskilja mellan de som dog och de som lyckades fly landet. Framför allt från norr till söder gick tidvis betydande flyktingströmmar.[54]

Utöver de mänskliga förlusterna orsakade kriget också stor materiell förödelse. Särskilt Nordkorea, men även delar av Sydkorea var hårt drabbat av luftkrigföringen. Det är omvittnat att FN-alliansens i huvudsak amerikanska bombflyg redan i slutet av 1952 hade svårigheter att hitta några strategiska mål i Nordkorea värda att angripa. Huvudstaden Pyongyang och andra befolkningskoncentrationer hade jämnats med marken. Detsamma gällde nästan all industri och annan infrastruktur.[55] Att kriget varit blodigt och att det fanns ett stort återuppbyggnadsbehov var något som Undén nämnde i två radioanföranden, det ena några veckor innan och det andra just efter själva stilleståndet.[56] Även i många av pressens ledarkommentarer till stilleståndet framhölls de stora förlusterna mänskligt och materiellt till följd av kriget.[57] Exempelvis skrev Svenska Morgonbladet:

> Korea är skövlat på båda sidor om den brännbara breddgraden, skövlat till oigenkännlighet, ödelagt och utarmat. Ett hemlöst folk lider, städer och byar ligger i ruiner och grus, och med 2,3 miljoner i stupade, sårade och saknade drabbas hela folket på ett mycket smärtsamt och personligt sätt. För koreanen måste krigets slut komma som ett evangelium. Hemmafronten har fått bära krigets fasor och faror, miljoner har dukat under, flyktingskarorna är otaliga, och nu måste ett energiskt, mycket svårt återuppbyggnadsarbete sättas in, kanske en femårsplans arbete, om Korea över huvud taget skall kunna leva vidare.[58]

Kommunistiska Ny Dag skilde sig dock från övrig press på så vis att USA och den sydkoreanska regimen tydligt utpekades som skyldiga till lidandet och förödelsen. Det handlade dels om att de, enligt kommunistisk uppfattning, hade startat kriget och bar ansvaret för att stilleståndsförhandlingarna dragit ut på tiden.[59] Men även det sätt på vilket USA hade fört kriget blev föremål för angrepp. Från kommunistisk sida hade man under kriget systematiskt beskrivit den amerikanska luftkrigföringen som terrorangrepp mot civilbefolkningen.[60] Man hade också anklagat USA för att bedriva bakteriologisk krigföring.[61] Bägge dessa teman återkom i Ny Dags kommentar till stilleståndet:

> Terrorangreppen med de vidriga napalmbomberna, vilka urskillningslöst förvandlar kvinnor, åldringar och barn till facklor, bakteriekriget som amerikanerna är de första att i större skala ha utnyttjat…[62]

Utsikterna till fred och återförening

Som framgått ovan skulle det koreanska stilleståndet följas av en politisk konferens med sikte på att åstadkomma ett fredsavtal. I stilleståndsavtalet stipulerades att konferensen skulle inledas inom 90 dagar, men det fanns inga närmare föreskrifter angående vilka deltagarna skulle vara och vilka ämnen som skulle behandlas. I den samtida svenska debatten utgick man dock från att konferensen skulle kunna ta upp och försöka lösa inte bara Koreafrågan utan även andra brännande Fjärran Österfrågor. Här nämndes framför allt Taiwans status och Kinas plats i FN, men också Indokina, där fransmännen var involverade i kamp mot den revolutionära självständighetsrörelsen Vietminh.

Hur såg man vid stilleståndet på utsikterna till att detta skulle kunna följas av fred och återförening? Det vore fel att påstå att det rådde någon överdriven optimism. Såväl Undén[63] som flertalet av presskommentarerna betonade att vapenvila inte var detsamma som fred och framhöll att den planerade politiska konferensen sannolikt stod inför en mycket svår uppgift.[64] Inte någon av presskommentarerna gav uttryck

för vad man skulle kunna kalla en optimistisk bedömning vad gäller möjligheterna att nå en uppgörelse kring koreansk fred och återförening.

Svårigheterna låg naturligtvis däri att något militärt avgörande inte hade fallit och att de grundläggande motsättningarna kvarstod oförminskade. Vad skulle då krävas för en uppgörelse? Kommunistiska Ny Dag hade som utgångspunkt att de ledande på amerikanskt håll saknade verklig vilja att åstadkomma fred och avspänning. Om freden ändå skulle komma måste den amerikanska regeringen tvingas därtill av styrkan hos fredskrafterna i världen, inklusive den egna folkopinionen.[65] På de icke-kommunistiska ledarsidorna lade många istället fokus på de kommunistiska stormakternas agerande. Bland annat ställdes frågan hur allvarligt menad den sovjetiska fredsoffensiven efter Stalins död egentligen var. De svar som gavs var ofta negativa och gick ut på att Sovjetunionen och Kina knappast skulle ge upp vare sig kontrollen över Nordkorea eller ambitionen till ytterligare revolutionära landvinningar i Asien. I anslutning till detta nämndes också franska farhågor för att trycket mot Indokina skulle öka, när kinesiska och sovjetiska resurser frigjordes från Koreakriget. En annan återkommande tankegång var att de kommunistiska stormakterna som motprestation för en koreansk uppgörelse skulle kräva att Folkrepubliken fick överta Kinas plats i FN, liksom att USA skulle ta sin hand från regimen på Taiwan. Vissa tidningar uttryckte dock tvivel på att USA verkligen skulle gå med på något sådant och påpekade att här fanns en källa till oenighet på västsidan.[66] Framför allt Storbritannien hade, på grund av oro för Hong Kong och påverkan från Indien, tidigt intagit ståndpunkten att Folkrepubliken borde ges diplomatiskt erkännande och tillåtas överta Kinas FN-plats. Bland annat Sverige hade följt Storbritanniens exempel och i början av 1950 upprättat diplomatiska förbindelser med det nya Kina. Det har sagts att den amerikanska regeringen till en början varit inriktad på att också erkänna Folkrepubliken, men den kinesiska interventionen i Koreakriget hade kommit emellan och skulle visa sig omöjliggöra normala diplomatiska relationer mellan USA och Kina under lång tid framåt.[67]

Om det nu ansågs osannolikt med fred och återförening, vad trodde man då skulle ske istället? De tidningar som försökte sig på några mer långsiktiga prognoser förutspådde en utveckling liknande den som blev verklighet, det vill säga att det koreanska folket skulle kunna få leva med fortsatt delning och fortsatt fientlighet under lång tid framåt.[68] Vad gäller risken för ett återupptagande av striderna var det några tidningar som framförde att krigsträttheten borde vara så utbredd på båda sidor att vapenvilan – även om någon uppgörelse inte kom till stånd – trots allt skulle kunna bestå.[69]

Den sydkoreanska regeringen hade, när den gick med på stilleståndsavtalet, sagt att detta skedde med ett tydligt förbehåll. Om den politiska konferensen inte lyckades nå en uppgörelse kring fred och återförening skulle de sydkoreanska styrkorna, det hade Syngman Rhee hotat, kunna återuppta striderna, på egen hand om så behövdes. Många av de svenska ledarkommentarerna till stilleståndet påminde om vad Rhee hade sagt.[70] Hur allvarligt man såg på den sydkoreanske ledarens hot blev inte alltid klarlagt, men de som uttalade sig lutade åt att detta knappast skulle komma att realiseras. Det framfördes att USA borde vara starkt nog att kunna hålla pli på den sydkoreanska regeringen, liksom att denna till slut torde ta sitt förnuft till fånga. Det framfördes också att den sydkoreanska krigsmakten visserligen var mycket starkare nu än tidigare, men

ändå skulle bli lamslagen snabbt utan amerikanskt underhåll.[71]

Sveriges ställningstaganden

Koreakriget var, trots det stora geografiska avståndet mellan Sverige och Korea, långt ifrån likgiltigt för svenskt vidkommande. Det ingick tydligt i kalla kriget, den konflikt som vid den tiden dominerade världspolitiken, och uppfattades löpa en reell risk att kunna eskalera till ett tredje världskrig. FN:s engagemang i konflikten medförde också att världens stater knappast kunde undgå att ta ställning. Som redan nämnts kom Sverige att göra en rad med Koreakriget sammanhängande ställningstaganden. Vad dessa gick ut på kommer att framgå härnäst.[72]

Sverige sluter upp bakom FN:s Koreaaktion

Svenska regeringen hade kort efter krigsutbrottet välkomnat den USA-ledda FN-aktionen till stöd för Sydkorea. Den hade också, som redan beskrivits, flera gånger utpekat Nordkorea som angripare. Vad gäller eventuellt bistånd till FN:s Koreaaktion hade regeringen sagt nej till att skicka stridande förband, men lovat ge någon annan form av bidrag. Detta utmynnade sedermera (augusti 1950) i utsändandet av ett svenskt fältsjukhus till Sydkorea. Sommaren och hösten 1951 fick Sverige på nytt förfrågningar om att sända stridande förband, men regeringen höll fast vid sin tidigare ståndpunkt. Det ansågs inte tillrådligt av neutralitetsskäl att delta med stridande förband i en konflikt där så tydligt öst stod mot väst. Även resursskäl kunde anföras som motivering till den svenska ståndpunkten. Den svenska försvarsmakten, med dess karaktär av värnpliktsförsvar, hade begränsad tillgång till personal som lämpade sig för den typen av uppdrag och det fanns en latent risk att konflikten skulle eskalera till ett storkrig mellan öst och väst. Mot den bakgrunden kunde det förefalla klokt att bibehålla alla militära resurser på hemmaplan. En sådan argumentering framfördes inte bara i den samtida svenska debatten utan också från grannländerna Norge och Danmark, som trots sitt NATO-medlemskap kom att föra en snarlik politik som Sverige vad gäller frågan om bistånd till FN:s Koreaaktion.

Sovjetunionen understödde helt den nordkoreanska ståndpunkten i angriparfrågan och hävdade att FN:s Koreaaktion var olaglig. Som motivering till det sistnämnda angavs förstås att Sydkorea var angriparen, men också att Koreakriget var ett inbördeskrig (enligt FN-stadgan skall organisationen inte blanda sig i staters inre angelägenheter), liksom att beslut i FN:s säkerhetsråd krävde positiv röst från samtliga permanenta medlemmar. Enligt sovjetisk uppfattning hade inte bara Sovjetunionen utan också Kina, som ju i FN företräddes av regimen på Taiwan, varit frånvarande vid besluten om Koreaaktionen. Mot detta svarade USA med flera stater genom att dels förneka att den existerande kinesiska FN-representationen var olaglig, dels hävda att den sovjetiska frånvaron kunde likställas med en nedlagd röst. Det hade, framhölls det från amerikansk sida, redan förekommit flera gånger att permanenta medlemmar lagt ned rösten utan att det tagna beslutet därför kommit att betraktas som ogiltigt. Men detta hade gällt skäligen okontroversiella frågor där den röstnedläggande gjort klart att den inte motsatte sig ett beslut. Sovjetunionen hade alltsedan uttåget ur säkerhetsrådet i januari 1950 upprepade gånger framfört att den betraktade alla beslut tagna i dess frånvaro som ogiltiga.

Svenska regeringen ansåg kravet på enighet mellan de permanenta rådsmedlemmarna

vara viktigt att hålla fast vid. Det var ju denna försvagning av FN:s exekutivmakt som gjorde det möjligt att förena FN-medlemskapet med fortsatt neutralitetspolitik. Den ville därför inte acceptera att beslut enligt FN-stadgans kapitel sju, som gäller inskridande mot angreppshandlingar och andra fredsbrott och som är bindande för medlemsstaterna, skulle kunna fattas utan enighet mellan stormakterna. Men samtidigt ville den inte heller hamna på samma sida som Sovjetunionen och övriga kommuniststater och tyckas understödja deras illegalitetsagitation. Nu ställdes frågan aldrig på sin spets eftersom USA hade formulerat resolutionstexterna som en *rekommendation* till världens stater att bistå Sydkorea. Svenska regeringen gjorde därför tolkningen att USA och dess allierade inte gjorde anspråk på att kunna fatta för medlemsstaterna bindande beslut i någon permanent rådsmedlems frånvaro. Därmed minskade behovet av att markera Sveriges ståndpunkt och regeringens linje blev att till stor del förbigå frågan om Koreaaktionens legala grunder med tystnad.

Från 1 augusti 1950 var Sovjetunionens delegat åter närvarande vid säkerhetsrådets möten, vilket stängde möjligheten att driva Koreaaktionen den vägen. Den resolution, det så kallade åttamaktsförslaget, som sanktionerade FN-styrkornas övergång av 38:e breddgraden antogs därför av generalförsamlingen (7 oktober). Att så skedde var tveksamt i formell mening eftersom FN-stadgan innehåller bestämmelser som kan tolkas som att alla former av aktivt inskridande vid hot mot internationell fred och säkerhet måste beslutas av säkerhetsrådet. På amerikansk sida var det många som menade att överskridandet av breddgraden redan var sanktionerat genom de inledande Korearesolutionernas uppmaning att ”återställa fred och säkerhet i området”. Men av omsorg om behovet av internationell legitimitet beslöt den amerikanska regeringen att det ändå var nödvändigt med ytterligare ett beslut. För att om möjligt försvaga invändningar på legala grunder var resolutionstexten ganska allmänt hållen, utan några direkta hänvisningar till militär våldsanvändning. Men alla förstod att det som staterna rekommenderades att göra – bland annat ”säkra stabila förhållanden i hela Korea” och ”upprätta en enhetlig, oberoende och demokratisk regering” – inte kunde ske utan militärt våld. Från Sovjetunionen och övriga östblocksstater fördömdes åttamaktsförslaget som både orättfärdigt och olagligt.

Den 3 november 1950 antog generalförsamlingen en serie resolutionsförslag under samlingsrubriken ”Samverkan för fred”. Förslagen hade lanserats i ett tal av den amerikanske utrikesministern Dean Acheson och därför blivit kända som Achesonplanen. Deras syfte var att stärka generalförsamlingens möjligheter att ingripa vid hot mot internationell fred och säkerhet. Framför allt skulle generalförsamlingen, för den händelse att säkerhetsrådet lamslogs på grund av oenighet mellan de permanenta medlemmarna, kunna gripa in och rekommendera medlemsstaterna att vidta erforderliga kollektiva tvångsåtgärder, inklusive militärt våld. Därutöver ingick också några andra delar, bland annat att staterna inom sina reguljära styrkor skulle hålla en eller flera enheter redo att med kort varsel kunna ställas till FN:s förfogande för internationella insatser. Som redan berörts är det tveksamt om FN-stadgan tillåter att generalförsamlingen ges sådana befogenheter. Såväl Achesonplanen som åttamaktsförslaget mötte också bestämt motstånd från östblocksstaterna. Från amerikansk sida hävdades emellertid att säkerhetsrådet, om det upptagit en fråga till behandling, men sedan paralyserats av oenighet mellan de permanenta medlemmarna, inte längre kunde anses utöva sina stadgeenliga

befogenheter i denna fråga. Enligt amerikansk uppfattning stod de då generalförsamlingen fritt att uppta frågan och försöka avge rekommendationer för dess lösning.

Enligt FN-stadgan skall generalförsamlingens beslut i ”viktiga frågor”, till exempel sådant som rör vidmakthållandet av internationell fred och säkerhet, fattas med bifall av minst två tredjedels majoritet. Sverige hade ingått i de tvåtredjedelsmajoriteter som röstat för åttamaktsförslaget respektive Achesonplanen och kan därmed sägas ha understött såväl FN-styrkornas överskridande av 38:e breddgraden som kringgåendet av det sovjetiska vetot i säkerhetsrådet. På en punkt hade Sverige dock lagt ned rösten, nämligen för den del av Achesonplanen som rekommenderade att staterna skulle hålla delar av sina väpnade styrkor permanent redo för FN-tjänst. Som motivering framfördes att frågan, bland annat på grund av den svenska värnpliktslagen (som inte tillåt insättandet av värnpliktig trupp utanför landets gränser annat än för försvar av det egna territoriet), måste utredas ytterligare. Mot skapandet av en svensk ”FN-kontingent” talade också, som regeringen såg det, såväl neutralitets- som resursskäl.

Regeringen var inte odelat positiv till en förstärkning av generalförsamlingens roll i samband med hot mot internationell fred och säkerhet. Vid interna rådslag ifrågasatte Undén den rättsliga grundvalen för Achesonplanen och framhöll att den skulle göra det möjligt för FN att ta ställning även i konflikter där stormakterna var oense, vilket kunde framtvinga för Sverige neutralitetspolitiskt känsliga ställningstaganden. Men hans grundinställning var ändå positiv. Enligt honom låg det i såväl Sveriges som världens intresse att FN:s möjligheter att ingripa i konflikter skulle stärkas. Det kunde också bidra till att försvaga FN-kritiska och isolationistiska krafter i USA.

Regeringens uppslutning bakom FN:s Koreaaktion hade, kommunisterna undantagna, fått brett stöd i både riksdagen och pressen. Vid beslutet att låta FN-styrkorna överskrida 38:e breddgraden var det dock någon liberal och flera socialdemokratiska tidningar som gav uttryck för betänkligheter. De framförde att ett inträngande i Nordkorea riskerade att försvaga FN-aktionens legitimitet och kunde äventyra världsfreden. Men vare sig då eller i samband med Achesonplanens antagande riktades – förutom från kommunisterna – någon egentlig kritik mot regeringen för det sätt på vilket den låtit Sverige rösta i FN.

De nedlagda rösterna

Sveriges klara uppslutning bakom FN-majoritetens linje i Koreafrågan upphörde när det blev fråga om motåtgärder mot den kinesiska interventionen. Skulle FN-styrkorna kunna hejda den kinesisk-nordkoreanska framryckningen eller kanske bli tvungna att helt utrymma Korea? Det var en fråga som diskuterades på fullt allvar runt årsskiftet 1950–51. Och vilka åtgärder skulle USA tillgripa? MacArthur rekommenderade truppförstärkningar från hemlandet, acceptans av Chiang Kai-sheks erbjudande att sända trupper, sjömilitär blockad av den kinesiska kusten och upphävande av förbudet mot att angripa mål på kinesiskt territorium. Det står klart att Undén blev rejält uppskrämd av de perspektiv som öppnades genom den snabba omkastningen av krigslyckan i slutet av 1950. Han gjorde då flera uttalanden av innebörden att FN-alliansen hellre borde helt överge Sydkorea än vidta åtgärder som riskerade att utbreda konflikten. I riksdagen var den borgerliga oppositionens reaktion i det läget återhållsam, men bland västalliansförespråkarna i pressen blev Undén hårt angripen. Exempelvis gavs han i

Dagens Nyheter epitetet ”defaitisternas konung för en dag”.

När generalförsamlingen i början av februari 1951 stämplade Kina som angripare och tillsatte en kommitté med uppdrag att utreda möjliga sanktionsåtgärder lade den svenska FN-delegationen ned sin röst. Detta upprepades i maj samma år då generalförsamlingen riktade en uppmaning till världens stater att avstå från export av krigsviktiga varor till Kina och Nordkorea. I den samtida debatten var det många som framhöll att Sveriges röstbeteende var unikt bland västdemokratier. Utanför östblocket var det förutom Sverige bara alliansfria stater som till exempel Jugoslavien och Indien som inte röstade för resolutionerna. Den officiella förklaringen till röstnedläggelserna, framförd i de röstförklaringar som den svenska FN-delegationen avgav, var att den svenska regeringen väl förstod upprördheten över kinesernas agerande, men befarade att de föreslagna motåtgärderna skulle försvåra en förhandlingslösning, kanske till och med leda till en utvidgning av konflikten. Men detta var inte det enda motivet bakom regeringens agerande. Det handlade också om att slå vakt om neutralitetspolitikens trovärdighet: att genom att inte medverka till sanktionsåtgärder mot stormakten Kina försöka övertyga en annan stormakt, nämligen Sovjetunionen, om Sveriges neutralitetsvilja. Att sådana bevekelsegrunder spelade en avgörande roll för regeringens hållning framgår tydligt om man studerar interna källor och blev klargjort för allmänheten under den riksdagsdebatt som ägde rum efter den första röstnedläggelsen.

De svenska röstnedläggelserna var långt ifrån okontroversiella. Som den tidigare forskningen har visat blev röstnedläggelserna – och då särskilt den som ägde rum i början av februari – föremål för en intensiv press- och riksdagsdebatt. I riksdagen fick regeringen stöd av bondeförbundet, men mötte motstånd från högern och folkpartiet. Enligt högern och folkpartiet var regeringens hållning omoralisk och det av två skäl. Den innebar för det första att dubbla måttstockar skulle tillämpas i världspolitiken, det vill säga att man skulle beivra aggressioner från småstater, men inte från stormakter. Den innebar vidare att Sverige underlät att stödja de stater som enligt högerns och folkpartiets uppfattning slog vakt om freden och friheten i världen, nämligen västdemokratierna. Även om Sverige var alliansfritt tillhörde landet, framförde högern och folkpartiet, rent ideologiskt utan tvekan västdemokratierna och borde därför inte i onödan agera på ett sätt som försvagade fronten mot den kommunistiska diktaturen. De varnade också för negativa konsekvenser vad gäller Sveriges förhållande till USA, vilket bland annat kunde leda till svårigheter att få importera modern krigsmateriel.

Från regeringens sida bemöttes detta med argumentet att det inte kunde anses omoraliskt att tumma på principerna, det vill säga göra skillnad på småstater och stormakter, om man därigenom undvek något större ont, nämligen att riskera en potentiellt ödesdiger utvidgning av Koreakriget. Vidare påpekades att Sverige inte varit ensamt om att visa skepsis mot de amerikanska förslagen på motåtgärder mot den kinesiska interventionen. Övriga västeuropeiska demokratier med Storbritannien i spetsen hade också varit kritiska och energiskt verkat för en uppmjukning av de amerikanska förslagen. Därtill framhölls att Sverige faktiskt hade valt alliansfriheten som utrikespolitisk huvudlinje. Om Sverige, såsom högern och folkpartiet tycktes förorda, skulle låta den ideologiska västtillhörigheten styra hand-

landet i alla utrikespolitiska frågor måste alliansfriheten överges.

Sveriges ställningstaganden under stilleståndsförhandlingarna

Stilleståndsförhandlingarna 1951–53 fördes till stor del utan inblandning av FN:s generalförsamling, vilket minskade behovet av svenska ställningstaganden. Såväl krigsfångefrågan som anklagelserna om bakteriologisk krigföring kom dock vid några tillfällen att tas upp i generalförsamlingen. I bägge fallen kan Sverige sägas ha understött den västdominerade FN-majoriteten. I krigsfångefrågan röstade den svenska FN-delegationen för principen om frivillig repatriering, medan Undén gjorde uttalanden som kritiserade de kommunistiska makternas påståenden om brott mot Genèvekonventionen och otillbörliga påtryckningar mot FN-alliansens krigsfångar. Den svenska FN-delegationen röstade också för ett förslag av innebörden att Internationella rödakorskommittén eller något annat opartiskt organ skulle få besöka Kina och Nordkorea för att på plats kunna undersöka riktigheten i anklagelserna mot USA för att bedriva bakteriologisk krigföring. Från de kommunistiska makternas sida hävdades att Internationella rödakorskommittén inte kunde betraktas som opartisk, vilket dock bestämt motsades av Undén. Han dömde också ut de två internationella undersökningskommissioner, den ena sammansatt av jurister och den andra av naturvetare, som efter besök i Kina och Nordkorea sagt sig vara övertygade om att USA faktiskt bedrivit bakteriologisk krigföring. Enligt den svenske utrikesministern var de kommunistiska täckorganisationer som ingalunda kunde betraktas som opartiska.

Sammantaget hade Sverige genom sin regering alltså till stor del ställt sig bakom den USA-ledda aktionen till stöd för Sydkorea. Endast när det gällde motåtgärderna mot den kinesiska interventionen hade regeringen markerat en i viss mån annan mening än USA och västmajoriteten i generalförsamlingen. I samband med stilleståndet var det, om man ser till pressen, inte något stort fokus på att påminna om och kommentera hur Sverige hade tagit ställning.[73] Kommunistiska Ny Dag upprepade emellertid sin kontinuerligt framförda och starka kritik mot det svenska stödet för hjälpen till Sydkorea. Svenska regeringen

> har solidariserat sig med den amerikanska svindeln om att kriget i Korea var ett FN:s krig mot en fredsstörare. [---] Kriget har varit ett kolonialkrig från den amerikanska imperialismens sida. Den har förlorat slaget. Men Sveriges regering har in i det sista politiskt och moraliskt ställt sig på angriparens sida.[74]

Även ett antal ledarsidor av konservativ eller liberal färg riktade kritik mot det sätt på vilket Sverige tagit ställning. Men här handlade det tvärtemot kommunisterna om ett missnöje med att regeringen i vissa fall inte fullt ut slutit upp bakom västländernas linje. Framför allt påminde de om och kritiserade Undéns enligt deras uppfattning defaitistiska hållning när det gällde motåtgärder mot den kinesiska interventionen.[75] Även Undéns kommentarer till stilleståndet blev föremål för kritik.

I sina kommentarer till stilleståndet hade Undén, när det gällde Sveriges agerande, valt att lyfta fram två saker. Det ena var det fältsjukhus som Sverige alltsedan september 1950 hade drivit i Sydkorea. Det andra var de uppgifter kopplade till stilleståndet som Sverige hade tilldelats i egenskap av neutralt land. Sverige skulle tillsammans med Polen,

Tjeckoslovakien, Indien och Schweiz vara medlemmar av en kommission, vars uppgift var att hjälpa till med krigsfångeutväxlingen. De fångar som sagt sig inte vilja repatrieras skulle intervjuas av kommissionen för att utröna om detta var deras verkliga vilja. De som höll fast vid att inte repatrieras skulle sedan stå under övervakning av kommissionen tills de efter den överenskomna väntetiden om 120 dagar kunde frisläppas. Sverige skulle också ingå i en ytterligare kommission, med uppgift att övervaka stilleståndsvillkorens efterlevnad. Den fick samma medlemmar som krigsfångekommissionen, bortsett från att Indien saknades. Dess officiella namn blev Neutral Nations Supervisory Commission och den existerar fortfarande, eftersom ett fredsavtal som bekant ännu återstår att sluta.

När Undén i ett radioanförande 9 juni 1953 kommenterade det stilleståndsavtal som i det läget tycktes vara bara några dagar bort meddelade han att fältsjukhuset skulle få finnas kvar några år, men omvandlas till ett av Sverige, Norge och Danmark gemensamt drivet sjukhus, avsett bland annat för utbildning av inhemska läkare och sjuksköterskor.

> Att svenska folket [---] medverkar till att hjälpa krigets offer ligger helt i linje med vår tidigare internationella hjälpverksamhet under och efter världskriget.

Han framförde också, med anledning av Sveriges medlemskap i de två kommissionerna:

> Världen kan alltså i vissa situationer ha användning för neutrala länder, tvärt emot vad somligt folk menar.[76]

I utrikesnämnden hade det rått enighet om att Sverige inte kunde undandra sig de uppdrag som landet tilldelats i anslutning till stilleståndet. Statsministern och de borgerliga partiledarna gjorde också uttalanden i pressen av den innebörden. Högerledaren Hjalmarson riktade samtidigt kritik mot Undéns yttrande om nyttan av neutrala länder. Sverige hade ju på många sätt tagit ställning för aktionen till stöd för Sydkorea. Det var därför, hävdade Hjalmarson, i sak felaktigt att framställa Sverige som neutralt i Koreakriget.[77] Den synpunkten upprepades av ett antal ledarsidor av konservativ eller liberal färg.[78] En av dem – Kvällsposten – gick till hårt angrepp mot utrikesministern och menade att den ”officiella svenska skrytsamheten” över vår roll i samband med stilleståndet för utländska bedömare måste ”te sig direkt löjlig”. Budskapet var att Sverige inte borde yvas allt för mycket över de uppdrag vi tilldelats, eftersom dessa hade som förutsättning en bristande solidaritet med övriga västdemokratier, i Korea såväl som i kalla kriget i stort.

> Stora ord passar dåligt till neutralitetsideologien, och en blygsammare hållning är onekligen på sin plats när Sveriges roll i internationella sammanhang kommer på tal.[79]

Även i det radioanförande som Undén höll 27 juli 1953, alltså i anslutning till det verkliga stilleståndet, kom han in på sjukhuset och de två kommissionerna. Men den gången avstod han från eventuella kommentarer kring varför Sverige fått uppdragen.[80] Likväl fick han ändå kritik på Dagens Nyheters ledarsida. Kritiken gick ut på att Undén – i såväl det aktuella anförandet som under kriget i stort – varit onödigt restriktiv med att fälla värdeomdömen. Vad som efterfrågades var mer av fördömanden av de kommunistiska makternas agerande och samtidigt ord av erkänsla åt USA.[81] I anförandet 27 juli hade Undén faktiskt yttrat:

> Vid sidan av Sydkorea är det USA som burit den tyngsta bördan av försvaret mot

> angriparna, och dess offer i människor och materiel har varit oerhörda.[82]

Han hade med andra ord visat att regeringen höll fast vid sitt grundläggande ställningstagande från krigets inledningsskede, det vill säga utpekandet av Nordkorea som angripare och välkomnandet av den USA-ledda aktionen till stöd för Sydkorea. Men det var uppenbarligen inte tillräckligt för DN, som valde att helt bortse från den delen av Undéns yttrande.

Den sydkoreanska regimens odemokratiska karaktär

Under inledningen uppställdes som en av huvudfrågorna att besvara huruvida det vid stilleståndet fanns några tendenser att ifrågasätta det berättigade i att utkämpa kriget, detta mot bakgrund av de stora förlusterna och den sydkoreanska regimens odemokratiska karaktär. De stora mänskliga och materiella förlusterna till följd av kriget har redan framgått. Men hur var det med den sydkoreanska regimen? På vilka grunder förtjänar den att kallas odemokratisk?

Syngman Rhee hade valts till president av den konstituerande nationalförsamling som blivit resultatet av det val som hållits i den södra halvan av Korea 10 maj 1948. Som redan nämnts hade USA och Sovjetunionen efter beslutet 1945 om uppdelning i två ockupationszoner haft svårt att enas kring tågordningen för Koreas återgång till enhet och självständighet. På sovjetisk sida kan man förenklat sägas ha intagit ståndpunkten att ockupationstrupperna borde dras tillbaka så fort som möjligt och koreanerna lämnas att själva få avgöra sina angelägenheter. Sovjetledningen trodde, sannolikt på goda grunder, att de militärt starka vänsterkrafterna då snabbt skulle få överhanden i hela Korea. USA:s motdrag blev att hänskjuta Koreafrågan till FN:s generalförsamling. I november 1947 beslöt församlingen att bilda en kommission – United Nations Temporary Commission on Korea (UNTCOK) – med uppgift att övervaka ett för båda Koreazonerna gemensamt val till en allkoreansk nationalförsamling. Sedan UNTCOK nekats tillträde till norra Korea tog församlingen beslutet att genomföra valet enbart i den södra zonen. Detta skedde under öppet motstånd från sovjetisk sida, där det hävdades att det styre som de amerikanska ockupationstrupperna och de interimistiska sydkoreanska myndigheterna tillsammans bedrev omöjliggjorde ett fritt och rättvist val.

Det sydkoreanska valet, som alltså ägde rum i maj 1948, bojkottades av vänsterkrafterna, vilket bidrog till att det kunde bli en triumf för Syngman Rhee. Hans nationella självständighetsparti blev största parti och fick tillsammans med tre andra högerpartier majoritet i den nya nationalförsamlingen. Den regering – *Republiken Koreas regering* – som sedan (augusti 1948) bildades övertog det amerikanska Koreakommandots funktioner och gjorde anspråk på att vara den lagliga regeringen för hela Korea. Det sistnämnda manifesterades genom att hundra platser i nationalförsamlingen lämnades obesatta, reserverade för representanter från den norra zonen. Men dessa anspråk godtogs naturligtvis inte i norr, där man i slutet av augusti hade organiserat egna val. När resultatet presenterades angavs den förelagda kandidatlistan ha fått nästan hundraprocentigt stöd. 9 september utsågs en regering för *Demokratiska folkrepubliken Korea* med Kim Il Sung som regeringschef. Även den regeringen gjorde anspråk på att vara den lagliga regeringen för hela Korea. Som stöd för detta hävdades bland annat att det nordkoreanska valet inte varit begränsat till den sovjetiska zonen. 77 % av de röst-

berättigade i den amerikanska zonen sades också ha deltagit.

Det sydkoreanska valet hade övervakats av UNTCOK. Den sammanfattande bedömningen i dess rapport till generalförsamlingen blev att valet utgjorde ett giltigt uttryck för folkviljan i den del av Korea som varit tillgänglig. Med utgångspunkt i detta antog generalförsamlingen i december 1948 en resolution som bland annat förklarade den sydkoreanska regeringen utgöra en laglig regering och den enda koreanska regering som tillkommit genom fria val. Vidare rekommenderades att de amerikanska och sovjetiska ockupationstrupperna skulle dras tillbaka från Korea så snart som möjligt. Dessutom beslöts att FN skulle bibehålla en kommission i Korea med uppgift att fortsätta arbetet mot enande och demokratisering av hela landet.

Därmed kan USA sägas ha uppnått det som var avsikten med att föra Koreafrågan till FN. Den sydkoreanska regeringen hade getts ökad legitimitet och en fortsatt internationell närvaro i Korea hade säkerställts. Från amerikansk sida betraktades detta som en stor framgång, vilken skulle öka chanserna att åtminstone den södra halvan av Korea kunde förbli icke-kommunistisk. Att FN stödde den amerikanska linjen i Koreafrågan var inte förvånande. Vid den tiden, innan avkoloniseringen kommit i gång på allvar, hade västblocket fortfarande stabil majoritet i generalförsamlingen. De stater som församlingen utsett att sända delegater till UNTCOK hade också till övervägande del varit sådana som hade nära band till USA eller i alla fall anledning att hålla sig väl med detta land.

Det sistnämnda hindrade inte att det bland UNTCOK:s delegater fanns de som personligen varit starkt kritiska till omständigheterna kring det sydkoreanska valet. Kritiken gällde bland annat det myckna våldet och rättsotryggheten. Vänsterkrafterna, som alltså bojkottade valet, hade på olika sätt försökt förhindra att detta skulle kunna äga rum. Förutom möten och demonstrationer med uppmaningar till folket att underlåta att registrera sig som väljare, tillgreps också strejker och sabotageaktioner, inklusive attentat mot myndighetspersoner. Polismyndigheterna hade svarat med att masshäkta vänsteraktivister och – ofta i intim samverkan med högerns frikårsliknade ungdomsorganisationer – gått till angrepp mot och försökt bryta upp vänsterns möten och demonstrationer. Olika tvångsåtgärder hade också tillgripits för att motverka röstskolk. Bland annat hade väljarregistrering och utdelning av ransoneringskort sammanförts. Valdeltagandet blev också relativt högt (75 % av de röstberättigade sades ha röstat). Valmyndigheten, som bland annat skulle pröva om kandidater uppfyllde kraven för valbarhet, kontrollerades av högern. I vilken utsträckning presumtiva kandidater faktiskt uteslöts på tvivelaktiga grunder är oklart, men enligt det amerikanska Koreakommandots beräkningar var omkring tre fjärdedelar av de drygt tusen kandidater som ställde upp i valet (som var majoritetsval i enmansvalkretsar) nära lierade med Syngman Rhee och andra frontfigurer inom högern.[83]

Nästa val till den sydkoreanska nationalförsamlingen ägde rum i maj 1950 och blev, som redan nämnts, ett bakslag för Syngman Rhee som förlorade sin majoritet. Men eftersom Sydkorea inte hade parlamentarism behövde han inte avgå utan kunde sitta kvar och utöva den starka makt som författningen gav presidenten. Enligt författningen skulle presidenten väljas av nationalförsamlingen. Valförlusten innebar att Rhee kanske skulle få svårt att bli återvald när hans fyraåriga mandatperiod löpte ut sommaren 1952. Han ville därför att nationalförsamlingen skulle genomföra en författningsändring (vilket

kunde ske med 2/3 majoritet), som gjorde det möjligt för honom att låta sig omväljas direkt av folket. När det mötte motstånd lät han i maj 1952 införa undantagstillstånd och med stöd av detta tillämpa strikt censur och fängsla ett stort antal nationalförsamlingsledamöter, vilka anklagades för landsförräderi. Under intryck av detta, liksom frånvaron av kraftfulla protester från amerikansk sidan, gav presidentens motståndare med sig och han fick den författningsändring som gjorde det möjligt för honom att låta sig omväljas direkt av folket i augusti 1952.[84]

Den sydkoreanska regimens brister i demokratiskt hänseende handlade inte bara om oegentligheter i samband med valen. Man bör också ta upp de metoder som tillgreps vid bekämpandet av den väpnade partisanrörelse som under åren före Koreakriget uppkom i Sydkorea. Partisanrörelsen stod i kontakt med regimen i norr och tillväxte i styrka genom infiltration därifrån, men fick också näring av de sociala förhållandena i Sydkorea. Korea vid krigsslutet 1945 var fortfarande ett i huvudsak agrart land med en landsbygd präglad av stora klasskillnader. 80 % av landsbygdsbefolkningen hade ingen eller lite egen jord och fick dra sig fram som hel- eller deltidsarrendatorer på större jordegendomar. Kravet på en jordreform var därför den mest brännande sociala frågan. I norr genomfördes en långtgående jordreform redan 1946, medan de stora jordägarna i söder till en början kunde sitta i orubbat bo. Regimen Syngman Rhee var lierad med jordägarintressen och motsatte sig därför en expropriering av deras jord. När Sydkorea till slut (1948) ändå kunde anta en lag som gav arrendatorerna rätt att friköpa den jord de brukade var detta till en början begränsat till japanskägda jordegendomar (ca 12,5 % av jorden). En utsträckning av lagen till att gälla samtliga jordegendomar kom att dröja till 1951.[85]

Dröjsmålet med jordreformen skapade ett starkt missnöje bland den fattiga arrendatorbefolkningen och gjorde delar av landsbygden i Sydkorea till något av en krutdurk. Under 1948 utbröt väpnade uppror på flera platser och gerillakrigföring började bedrivas i mer organiserad form. För att med gerillakrigföring kunna besegra en motståndare som har överlägsen eldkraft krävs dock som regel att denne underkastar sig vissa restriktioner vad gäller sitt agerande. Om motståndaren är beredd att förinta eller fördriva den civilbefolkning som gerillan utgår ifrån och döljer sig i är dess utsikter till framgång små. Vad som hände på Cheju, den stora ön utanför Sydkoreas sydkust, illustrerar den saken. Det var där som det första större upproret utbröt i april 1948. Infiltration av manskap och material till stöd för partisanerna skedde med hjälp av fiskebåtar, understödda av sovjetiska fartyg och ubåtar. Regeringens svar blev en kampanj av överväldigande kraft och nästan total hänsynslöshet. Hela öns inre, där gerillan var stark, förklarades vara fiendeland. De byar som fanns där brändes i stor utsträckning och befolkningen dödades eller omlokaliserades till övervakade bosättningar vid kusten. När regeringstrupperna framåt våren 1949 blåste faran över hade runt 60 000 personer (20 % av öns befolkning) dödats, detta enligt vad öns guvernör underhand meddelade amerikanska befattningshavare.[86]

Liknande metoder användes på annat håll och bidrog till att gerillan runt årsskiftet 1949-50 i princip kunde betraktas som nedkämpad.[87] Från nordkoreansk sida framfördes då till Sovjetledningen att det skulle bli nödvändigt att genomföra en regelrätt invasion, det vill säga att förhoppningarna på att kunna fälla den sydkoreanska regeringen enbart genom subversiv verksamhet hade måst överges.[88] Även under själva

Koreakriget 1950-53 tillgrep sydkoreanska myndigheter återkommande sådana metoder som otvivelaktigt måste betraktas som allvarliga människorättsbrott, exempelvis tortyr och utomrättsliga avrättningar, inklusive regelrätta massakrer.[89]

Den svenska synen på de båda koreanska regimerna

Barry Holmström har studerat den svenska press- och riksdagsdebatten i Koreafrågan under det första krigsåret 1950-51. Han påpekar att det under krigets inledningsskede sommaren 1950 i främst borgerlig press förekom en retorik kring den sydkoreanska regimen som kunde tolkas som att denna betraktades som en fullvärdig demokrati. De flesta skribenterna var dock kritiska och den uppfattningen blev snabbt dominerande. Kritiken gällde inte bara styrelsesättet utan även vad man uppfattade som en ovilja att ta itu med de sociala orättvisorna, framför allt att jordreformen dragit ut på tiden. Men den kritiska tonen dämpades ofta genom att man förklarade missförhållandena i Sydkorea som en reaktion på kommunisthotet och hävdade att förtrycket i Nordkorea var ännu värre. Det senare skedde ofta i direkt polemik med kommunisttidningarna, där förhållandena i Nordkorea målades i ljusa färger samtidigt som den sydkoreanska regimen beskrevs som tyrannisk, djupt reaktionär och helt i avsaknad av folkligt stöd.[90]

Frågan om de inre förhållandena i Sydkorea var dock inte någon stor fråga i den svenska pressdebatten under Koreakrigets inledningsskede.[91] Det var först i maj 1952, i samband med Syngman Rhees inkonstitutionella sätt att säkerställa sitt omval, som den sydkoreanska regeringen hamnade ordentligt i fokus.[92] Rhees agerande blev då föremål för ett tämligen allmänt fördömande i svensk press, även om några tidningar också gjorde uttalanden av innebörden att man inte fick ställa för stora krav på sydkoreanerna, att framväxten av en äkta demokrati i ett land med Koreas historia med nödvändighet måste få ta tid.[93]

Som redan framgått var det mycket presskommentarer kring den sydkoreanska regeringen även under de sista månaderna innan vapenstilleståndet i juli 1953. Det handlade då framför allt om kritik mot dess ovilja att sluta vapenstillestånd baserat på det uppkomna jämviktsläget. Men det förekom också att bristerna i demokratiskt hänseende togs upp.

I Dagens Nyheter betecknades Rheeregimen såsom ”från demokratiska synpunkter minst sagt tvivelaktig” och sades ha ”starka drag av polisstat”.[94] Aftontidningen talade om ”propagandamyten” att Syngman Rhee var en ”demokratins förkämpe”, medan Morgon-Tidningen betecknade honom som ”en herre vars roll som demokratisk symbol förefaller mycket tvivelaktig”.[95] Expressen, Stockholms-Tidningen och Norrköpings Tidningar uttryckte sig ännu skarpare och tvekade inte att kalla den sydkoreanske ledaren för ”diktator”.[96] I andra tidningar gavs han benämningen ”självhärskare”[97] och fick sin regering kallad ”juntan”[98] eller ”Syngman Rhee-klicken”.[99] Olika varianter på uttrycket ”reaktionär” kom också till användning, men då framför allt i socialdemokratiska tidningar, liksom i syndikalistiska Arbetaren.[100] Här finns en likhet med vad Barry Holmström observerat från debatten under krigets inledningsskede, då socialdemokratiska tidningar i sin kritik av den inre utvecklingen i Sydkorea inte la så stor vikt vid styrelsesättet, utan framför allt sköt in sig på de sociala och ekonomiska förhållandena.[101] Kommunistiska Ny Dag, slutligen, skilde sig från övrig press genom att inte bara prata om ”juntan” och ”diktatorn”, utan även nästan konsekvent be-

nämna den sydkoreanska ledningen som ”fascister”.[102] Utanför kommunisttidningarna var det ovanligt att man satte fasciststämpeln på Rheeregimen. Syndikalistiska Arbetaren talade vid ett tillfälle om den ”fascistiskt anstrukne” Syngman Rhee och Norrländska Socialdemokraten använde en gång formuleringen Sydkoreas ”hel- eller halvfascistiska regim”.[103]

Hur såg man i pressen på frågan om den sydkoreanska regeringens eventuella folkliga stöd? DN framförde att alternativ till Syngman Rhee verkade saknas[104] och antydde att stödet för honom var ganska starkt. Till exempel kritiserades metoderna med vilka direktval hade framtvingats i presidentvalet 1952, men tillfogades samtidigt:

> Han [Rhee] fick emellertid en mycket betryggande majoritet vid valet, och det råder ingen tvekan om att han av större delen av sitt folk betraktas som den självskrivne ledaren.[105]

Vid ett annat tillfälle ställde DN frågan hur stark Syngman Rhees ställning var hos det sydkoreanska folket. Svaret blev att uppgifterna gick isär.

> Enligt vissa iakttagare – vilkas vilja till objektivitet inte kan betvivlas – åtnjuter den gamle presidenten en snarast förbluffande popularitet. [---] Andra observatörer uppger att presidentens popularitet har ett starkt sentimentalt drag och är föga djupgående.[106]

Andra tidningar var mindre benägna att tillmäta den sydkoreanska regeringen något starkt folkligt stöd. Arbetet ville till skillnad från DN inte se resultatet i presidentvalet 1952, där Rhee enligt de officiella siffrorna hade fått 86 %, som något bevis på dennes popularitet. Enligt tidningen hade valet i fråga varit en ”karikatyr på demokrati”.[107] Stockholms-Tidningen menade att Rhee vid krigsslutet 1945 varit omåttligt populär, men att hans popularitet dalat kraftigt sedan dess.[108] Även Aftonbladet, Västgöta-Demokraten och Arbetarbladet gjorde uttalanden av innebörden att Rheeregimen sannolikt inte hade något starkt stöd bland befolkningen i Sydkorea.[109] Längst gick Ny Dag som hävdade att Rheeregimen var djupt avskydd av den stora massan av befolkningen i Sydkorea och därför för sin fortsatta existens helt beroende av USA. Epitet som ”quislingar” och ”marionetter” kom här flitigt till användning.[110]

De svenska pressröster som under Koreakrigets slutskede berörde demokratifrågan i Sydkorea var alltså nästan genomgående kritiska mot Rheeregimen. En följdfråga blir hur regimen i söder bedömdes i förhållande till sin motståndare i norr? Gjordes några jämförelser dem emellan? Från kommunistisk sida tog man entydigt och väldigt klart ställning för regimen i norr. Den hade, till skillnad från ”fascistquislingarna” i söder, starkt stöd från befolkningen. Det utsades i klartext och underströks bland annat genom att Ny Dag refererade till Nordkorea som ”den demokratiska halvan av Korea”.[111]

Som redan nämnts hade också Skogsindustriarbetarens utrikeskrönikör Caleb J Anderson gjort en jämförelse mellan de båda regimerna som klart utföll till nordsidans fördel. Han berörde egentligen inte frågan om den politiska demokratin, utan fokuserade på de ekonomiska och sociala förhållandena. Jag får här återkomma till hans beskrivning av utvecklingen i de båda Korea under åren fram till krigsutbrottet. Kontrasten mellan Nord- och Sydkorea hade varit ”fantastisk”. I norr hade man ”genomfört en vittgående jordreform och skapat ett efter asiatiska förhållanden relativt välstånd.” I söder hade makten överlämnats ”åt den gamla japanskt orienterade godsägarklassen”, medan folkets breda massa fått leva i misär. Sammantaget hade det, enligt

Andersons beskrivning, inte rått någon tvekan om vilken regim som haft det starkaste folkliga stödet.[112]

I egenskap av skribent på ett LO-förbund var Anderson att betrakta som socialdemokrat. Som framgått ovan hade Ny Dag uppmärksammat Andersons skriverier och velat framställa dessa som tecken på en begynnande förändring av den socialdemokratiska synen på Koreakonflikten. Om man ser till den socialdemokratiska dagspressens ledarsidor vid tiden för stilleståndet var det en tidning – Norrländska Socialdemokraten – som kan sägas åtminstone i någon mån ha varit inne på samma spår som SIA-skribenten. NSD lyfte fram att FN haft rapportörer i Sydkorea under åren fram till krigsutbrottet, vilka kritiserat Rheeregimen för korruption, oegentligheter vid valen och oförmåga att göra något åt de stora klyftorna mellan rika och fattiga. Caleb J Anderson hade också hänvisat till dessa FN-rapportörer i sin ovan beskrivna karakterisering av skillnaden mellan Nord- och Sydkorea såsom fantastisk. NSD uttryckte sig betydligt försiktigare, men framförde att krigskorrespondenter under krigets inledningsskede vittnat om utbredd likgiltighet eller till och med sympatier för den nordkoreanska invasionen bland Sydkoreas invånare.[113] Även i syndikalistiska Arbetaren framfördes den typen av tankegångar. USA sades allt för mycket ha understött de konservativa krafterna genom att klumpa ihop och motarbeta alla till vänster, kommunister såväl som icke-kommunister. Detta hade skapat ett folkligt missnöje som lockat kommunisterna till krig.[114]

Allmänt sett verkar intresset för de inre förhållandena i Nordkorea ha varit klent på de icke-kommunistiska ledarsidorna. Den enda tidningen som gjorde någon form av explicit jämförelse mellan de båda regimerna – socialdemokratiska Ny Tid – konkluderade att Syngman Rhee inte var någon demokrat, men att detta i ännu högre kunde sägas om den nordkoreanska regimen. Som stöd för det sistnämnda framhölls de många krigsfångarna som inte velat återvända till Nordkorea.[115] Liberala Stockholms-Tidningen anlade också ett slags komparativt perspektiv, men här var det inte lika tydligt att det handlade om de båda koreanska regimerna. ST skrev helt enkelt att regimen i söder hade ”glidit över i en diktaturregim som i hårdhet inte står de röda diktaturerna efter.”[116]

Även om det alltså fanns en utbredd medvetenhet i pressen om Sydkoreas brister i demokratiskt hänseende, var budskapet inte helt entydigt. Ett antal ledarsidor använde ett språkbruk, vilket indirekt kunde tolkas som att den sydkoreanska regimen betraktades som demokratisk eller i alla fall ansågs mindre förtryckande än konkurrenten i norr. Det handlade dels om hur olika varianter på uttrycket ”frihet” kom till användning. Enligt Sydsvenska Dagbladet hade Sydkorea utgått ur striderna som en ”alltjämt fri nation”. Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning talade om den ”fria republiken i söder” och menade att sydkoreanerna ”kämpat tappert för sin frihet”. Skånska Dagbladet skrev om ”FN-försvaret för Koreas frihet”, medan Svenska Morgonbladet framförde att ”friheten […] bevarats åt ett frihetsälskande folk”.[117] Det handlade också om hur man beskrev konsekvenserna för folket i Sydkorea av en eventuell återförening på nordkoreanska villkor. Exempelvis skrev Svenska Dagbladet:

> Trots alla missräkningar ha den amerikanska interventionen och FN-aktionen räddat huvuddelen av koreanska nationen från att förslavas av kommunistiska erövrare.[118]

Liknande formuleringar på temat att befolkningen i Sydkorea räddats undan kommunistiskt ”slaveri”, ”förtryck” eller ”tyranni”

återfanns i Norrköpings Tidningar, Ny Tid och Dagens Nyheter.[119]

Som redan berörts hade det under krigets inledningsskede förekommit en retorik i pressen, vilken kunde tolkas som att Sydkorea betraktades som en fullvärdig demokrati. I främst borgerliga tidningar hade uttrycken ”frihet” och ”demokrati” på olika sätt sammankopplats inte bara med den sydkoreanska regimen utan också med de stater som kommit till dess hjälp. ”Den fria världen” och ”världens demokratiska folk” hade använts som samlingsbeteckning på de i FN-alliansen engagerade staterna. Inte bara freden utan också ”friheten och demokratin” hade sagts vara det som FN-sidan slogs för i Korea.[120]

Barry Holmström har påpekat att detta utgjorde ett schematiskt och onyanserat nyttjande av de positivt värdeladdade orden frihet och demokrati.[121] Det schematiska och onyanserade låg naturligtvis däri att varken Sydkorea eller flera av FN-alliansens medlemmar (t ex Thailand, Sydafrika och Turkiet) var några mönsterdemokratier.[122] Trots en efterhand rimligen ökad medvetenhet om Sydkoreas brister i demokratiskt hänseende levde alltså den typen av retorik fortfarande kvar inom delar av pressen vid tiden för stilleståndet. Liksom under krigets inledningsskede var det framför allt vissa liberala och konservativa tidningar som använde ett sådant uttryckssätt.

Regeringen, slutligen, kan sägas nästan helt ha avstått från att kommentera de inre förhållandena i de båda koreanska staterna. Undéns ovan återgivna kritik mot den sydkoreanska regeringen sommaren 1953 gällde enbart dess ovilja att acceptera ett vapenstillestånd baserat på en fortsatt delning av den koreanska halvön. Rickard Sandler var den enda regeringsföreträdaren som offentligt tog upp och kritiserade Sydkoreas brister i demokratiskt hänseende. Den socialdemokratiske före detta stats- och utrikesministern var under Koreakriget bland annat svensk FN-delegat. Som sådan framförde han vid ett tillfälle kritik mot Syngman Rhees ovan beskrivna, inkonstitutionella sätt att säkerställa sitt omval sommaren 1952.[123]

Synen på det berättigade i att utkämpa kriget

Bland svenska dagstidningar runt tiden för vapenstilleståndet gjorde 25 stycken uttalanden på ledarsidan som kan sägas ha utgjort ställningstaganden för det berättigade i den USA-ledda aktionen till stöd för Sydkorea. Dessa 25 var ganska jämnt fördelade på liberala, konservativa och socialdemokratiska tidningar och inbegrep även Bondeförbundet närstående Skånska Dagbladet, liksom syndikalistiska Arbetaren.[124]

Som motivering till krigets berättigande framfördes en kombination av rättsliga, maktpolitiska och ideologiska argument. Som redan nämnts hade utpekandet av Nordkorea som angripare varit vanligt förekommande i de svenska presskommentarerna till stilleståndet. Angriparfrågan stod också i centrum för argumenteringen kring krigets berättigande. Nordkorea sades ha gjort sig skyldigt till ett fredsbrott (ett brott mot FN-stadgans förbud mot angreppskrig) och att så inte fått ske ostraffat ansågs ha varit av största vikt. Det sistnämnda handlade inte bara om att slå vakt om den kollektiva säkerhetens principer. Det hängde också samman med synen på det nordkoreanska anfallet såsom ett utflöde av en global och Moskvastyrd internationell kommunism. Genom att komma till Sydkoreas hjälp hade ”FN”, ”USA”, ”väst”, ”den demokratiska världen” demonstrerat sin föresats att stå emot väpnade expansionsförsök. Detta förmodades ha lärt ”kommunisterna” en läxa som skulle göra dem mer försiktiga i fort-

sättningen och därmed öka möjligheterna att undvika ett nytt storkrig.[125]

Vad trodde man skulle ha hänt om Sydkorea lämnats åt sitt öde? Det utsades inte alltid i klartext, men uppenbarligen ansågs det att kommunistblocket då skulle ha stärkts och stimulerats till ytterligare framstötar. Flera tidningar påminde om eftergiftspolitiken under mellankrigstiden[126] och det förekom olika dominoteoretiska resonemang. Ett exempel på det sistnämnda kan citeras från liberala Göteborgs-Posten:

> Priset för hejdandet av det kommunistiska överfallet på Sydkorea var oerhört högt, både räknat i människoliv och materiell förstöring. [---] Men ingen som inser vad som verkligen höll på att ske den ödesdigra midsommardagen för snart tre år sedan vill väl ifrågasätta klokheten och nödvändigheten av det beslut som då fattades av Förenta staternas president, kongress och FN i förening. Med den militärt aggressiva och segrande kommunismen installerad vid Koreasundet hade det bara varit en fråga på kort sikt, när den hotat även Japan och därmed med ganska stor visshet ställt världen inför alternativet av ett tredje världskrig eller en total röd dominans över resten av Asien.[127]

Den typen av vad man skulle kunna kalla utrikespolitiska överväganden, med fokus på Koreakrigets inverkan på FN-systemet och den större kampen mellan öst och väst, var det klart vanligaste sättet att argumentera för Koreakrigets berättigande. Men det förekom även att de förmodade konsekvenserna för den sydkoreanska befolkningen av en återförening på nordkoreanska villkor angavs bland skälen för att utkämpa kriget. Som framgått ovan var det ett antal ledarsidor, företrädelsevis konservativa eller liberala, som framförde att sydkoreanerna fått sin frihet bevarad och räddats undan kommunistiskt förtryck.[128] Men den typen av argumentering var alltså långt ifrån dominerande. Bland de tidningar som ansåg kriget vara berättigat var det dessutom flera, vilka uttryckligen angav att Rheeregimens bevarande i sig inte kunde anses motivera kriget. Det handlade framför allt, men inte enbart, om tidningar ideologiskt hemmahörande till vänster, d v s syndikalistiska Arbetaren och olika socialdemokratiska tidningar. Ett antal av dem framhöll också behovet av större frihet och ökat välstånd för det sydkoreanska folket. Att en utveckling i den riktningen ansågs nödvändig för att FN-aktionen skulle kunna betraktas som en framgång utsades i mer eller mindre klara ordalag.

Norrländska Socialdemokraten skrev att den frihet det gällt att värna genom kriget inte fick ”förfuskas till en hel- eller halvfascistisk regims fromma”.[129] Arbetaren uttryckte förhoppningen att utvecklingen i Sydkorea fortsättningsvis skulle komma att föras över den ”fascistiskt anstrukne” Syngman Rhees huvud.

> Kanske kan då FN:s ur så många synpunkter diskutabla och med så många obehöriga ingredienser bemängda vapenaktion för fred, ändå bli en påminnelse att angrepp icke lönar sig.[130]

I en travesti på Esaias Tegners bekanta strof om Sveriges utveckling efter förlusten av Finland anförde Morgon-Tidningen, att FN nu måste ”hjälpa Sydkorea att inom sina egna gränser återerövra Nordkorea”, det vill säga skapa ett samhälle som var tillräckligt attraktivt för att kommunismen skulle förlora sin lockelse.[131]

I svensk dagspress fanns också ett mindre antal tidningar som på ledarsidan kan sägas ha tagit ställning mot Koreakrigets berättigande. Längst i det avseendet gick otvivelaktigt kommunistiska Ny Dag. Som redan beskrivits ville man på kommunistisk sida inte erkänna den rättsliga grundvalen för stödet

till Sydkorea, inklusive att detta skulle anses vara en kollektiv aktion i FN:s regi. Man hade en helt annan syn på omständigheterna kring krigsutbrottet och ansvaret för detta. Dessutom hävdade man att Koreakriget var ett inbördeskrig samt att säkerhetsrådsbeslut krävde positiv röst från samtliga permanenta medlemmar. Argumenten att stödet till Sydkorea slog vakt om den kollektiva säkerheten och hejdade kommunismens expansion underkändes därför utan tvekan. Inte heller för koreanerna såg Ny Dag några vinster med Koreakriget. Som redan nämnts ansågs regimen i norr vara överlägsen den i söder i alla avseenden. Hade USA avstått från att intervenera skulle det koreanska folket, hävdade Ny Dag, ha besparats oerhört mycket lidande och sedan länge varit både ”fritt, demokratiskt och enat”.[132]

Utöver Ny Dag gjorde även fyra liberala tidningar uttalanden som kan sägas ha ifrågasatt det berättigade i att utkämpa kriget. Aftonbladet skrev att koreanerna inte kunde undgå att ställa sig frågan ”vad kriget egentligen tjänade till för deras del”.[133] Enligt Expressen hade Koreakriget demonstrerat ”hur vidrigt och meningslöst krig alltid är”. På frågan vad som vunnits med kriget svarade tidningen: ”Ingenting”.[134] Stockholms-Tidningen talade om ”alla tiders mest onödiga krig”, ”det förvirrade och tragiska koreaäventyret”, ”det i alla avseenden befängda kriget”, ”ett ohyggligt och meningslöst slaktande”, ”det onödiga kriget” och det ”meningslösa offrandet av människoliv”.[135] Från Västerbottens-Kuriren kan följande formuleringar citeras: ”Intet krig kan i efterhand te sig mer meningslöst än detta” [---] ”Allt detta har offrats för vad?”[136]

På vilka grunder gjordes dessa uttalanden? Missnöje med förhållandena i Sydkorea spelade säkerligen in, men räcker inte som förklaring. Mer eller mindre skarp kritik mot den sydkoreanska regimen förekom ju även i den stora majoritet tidningar, vilka ansåg kriget vara berättigat. Det måste därför också handla om skilda uppfattningar vad gäller Koreakrigets betydelse för att hålla tillbaka kommunismens expansion och slå vakt om den kollektiva säkerhetens principer. Olika dominoteoretiska resonemang och en övertygelse om att värdskommunismen skulle ha blivit mer aggressiv om väst inte satt ned foten i Korea var ju vanligt förekommande i de tidningar som ansåg Koreakriget vara berättigat. Huruvida de ovan citerade fyra tidningarna såg annorlunda på detta får man dock inte veta mycket om på deras ledarsidor. Endast Västerbottens-Kuriren kan sägas ha berört frågan och då uttryckt skepsis inför möjligheten att uppnå någon psykologisk verkan i de kommunistiska staterna, detta eftersom dessa var diktaturer.[137] Däremot tog såväl Expressen som Stockholms-Tidningen upp beslutet att låta FN-styrkorna överskrida 38:e breddgraden, vilket beskrevs som framtvingat av USA och stående i strid med FN:s ideal. S-T påminde också om och raljerade över att FN-beslutet som sanktionerande överskridandet av breddgraden hade uppställt som mål för krigföringen att ena hela Korea under en demokratisk regim.

> Om Syngman Rhees styrelse kan kallas demokratisk, därom må framtidens historiker tvista. Nutiden har svårt att tro det.

Dessutom betecknade S-T stödet till Sydkorea som ett amerikanskt ingripande ”under FN:s mask” respektive ”FN:s täckmantel”.[138]

Liknande formuleringar – t ex att USA i Korea ”maskerar sig med FN:s flagga” – var vanligt förekommande i Ny Dag.[139] Det kommunistiska huvudorganet noterade Stockholms-Tidningens uttryckssätt och gjorde följande kommentar:

> Stockholms-Tidningen liksom övrig borgerlig och socialdemokratisk press har försökt

> slå i folk att det är FN som för krig i Korea. Nu är den lögnen inte längre så gångbar.[140]

Delade alltså Stockholms-Tidningen Ny Dags uppfattning om den rättsliga grundvalen för Koreaaktionen, det vill säga att FN inte hade stadgeenligt beslutat om denna? I viss mån var det nog så, även om det saknas mer explicita resonemang som belägger detta. Det torde ha handlat om att S-T slog vakt om principen att FN inte skulle kunna ta ställning i stormaktskonflikter. Sannolikt ogillade S-T USA:s dominans på FN-sidan, manifesterad bland annat genom kontrollen över det militära Koreakommandot.[141]

Frågan om den rättsliga grundvalen för Koreaaktionen – huruvida denna skulle anses vara en kollektiv aktion i FN:s regi eller inte – var långt ifrån betydelselös. Genom att stödet till Sydkorea kunde ta formen av en FN-aktion blev detta bredare och fick ökad legitimitet. Den sovjetiska frånvaron i säkerhetsrådet under krigets inledningsskede framstår otvivelaktigt som ett misstag. Från sovjetisk sida hade man dock, som redan nämnts, alltsedan uttåget ur säkerhetsrådet i januari 1950 återkommande förklarat, att alla rådsbeslut tagna i Sovjetunionens och [folkrepubliken] Kinas frånvaro betraktades som ogiltiga. Att Koreaaktionen var illegal och inte någon FN-aktion framfördes ju också kontinuerligt från kommunistisk sida under hela Koreakriget.

Hur såg svenska regeringen på den rättsliga grundvalen för Koreaaktionen? Undén berörde frågan i olika sammanhang, både internt och offentligt. I angriparfrågan hade han, som redan nämnts, inte tvekat att avfärda den kommunistiska ståndpunkten. Även påståendet att Koreakriget var ett inbördeskrig (och därmed stod utanför FN:s jurisdiktion) tog han upp och motsade. Frågan om säkerhetsrådets röstningsbestämmelser var besvärligare. Som redan nämnts ansåg regeringen kravet på enighet mellan de permanenta rådsmedlemmarna vara viktigt att hålla fast vid. Därigenom kunde ju FN-medlemskapets förpliktelser förenas med fortsatt neutralitet i stormaktskonflikter. Som framgått ovan hävdade USA att frånvaro vid säkerhetsrådets möten skulle räknas som en nedlagd röst och inte omöjliggöra giltiga beslut. Undéns ståndpunkt tycks ha varit att rådsbeslut i allt annat än procedurfrågor krävde positiv röst från samtliga permanenta medlemmar. Han kan därmed, i likhet med det kommunistiska lägret, sägas ha betraktat Korearesolutionerna som ogiltiga. Men det betydde inte att han också delade kommunisternas uppfattning att USA med flera stater som krigade på Sydkoreas sida gjorde detta i strid med folkrätten. Enligt vad Undén yttrade bland annat inför generalförsamlingen kunde stödet till Sydkorea anses vara förenligt med FN-stadgans artikel 51, som tillåter individuellt eller kollektivt självförsvar i väntan på att säkerhetsrådet ska ingripa och återställa internationell fred och säkerhet.[142]

Trots att Undén alltså inte ansåg hjälpen till Sydkorea vara någon kollektiv aktion i FN:s regi utsade han aldrig detta i klartext och använde ett språkbruk som tydde på motsatsen. Han talade till exempel återkommande om FN-sidan i kriget och om FN:s aktion i Korea.[143] Även i hans kommentarer till ståndpunkten återkom den typen av formuleringar.[144] Förklaringen till denna inkonsekvens var av allt att döma att Undén inte ville hamna på samma sida som kommunisterna och tyckas understödja deras illegalitetsagitation. Behovet av att markera Sveriges ståndpunkt minskade ju också, som redan nämnts, av det faktum att Korearesolutionerna var avfattade som rekommendationer. Om man ser till dagspressen och dess kommentarer till ståndpunkten förekom nästan ingen problematisering av

den rättsliga grundvalen för Koreaaktionen. Det sätt på vilket det stora flertalet av de icke-kommunistiska tidningarna benämnde den USA-ledda alliansen – exempelvis ”FN-staterna” och ”FN-försvaret” – gav intrycket att denna verkligen betraktades som en kollektiv aktion i FN:s regi.[145] Endast Stockholms-Tidningen sticker här ut som ett tydligt undantag.

Sammanfattande slutdiskussion

Inledningsvis uppställdes två huvudfrågor att besvara vad gäller de svenska kommentarerna till stilleståndet i Koreakriget. Den ena gällde synen på Koreakonfliktens fortsatta utveckling. Hur bedömdes utsikterna till att stilleståndet skulle kunna följas av fredsavtal och kanske till och med återförening? Att såväl fredsavtalet som återföreningen fortfarande skulle lysa med sin frånvaro sju decennier senare kunde de samtida svenska kommentatorerna naturligtvis inte veta. Men de var genomgående pessimistiska vad gäller möjligheterna att snabbt uppnå en fredlig lösning på konflikten. De förstod väl att fredsavtal och återförening skulle bli svåra att åstadkomma och deras bedömningar i det avseendet kom ju tyvärr visa sig vara framsynta.

Den andra frågan gällde synen på själva konflikten och Sveriges ställningstaganden visavi denna. De mänskliga och materiella förlusterna till följd av kriget hade varit mycket stora och den sydkoreanska regimen visat sig vara långt ifrån demokratisk. Fanns det mot bakgrund av detta några tendenser till ifrågasättande av Sveriges ställningstaganden och överhuvudtaget det berättigade i att utkämpa kriget?

Rent objektivt hade Sverige otvivelaktigt varit ett västland under Koreakriget. Regeringens ställningstaganden hade till helt övervägande del inneburit uppslutning bakom det USA-ledda stödet för Sydkorea. Att Undén inte var helt bekväm med detta faktum kan kanske utläsas ur hans kommentarer till stilleståndet. Han upprepade visserligen utpekandet av Nordkorea som angripare och berömmet till USA, men lade tonvikten vid den humanitära insatsen (fältsjukhuset), liksom de många medlande uppdrag som Sverige tilldelats i egenskap av alliansfri stat. I pressen blev den vinklingen kritiserad från såväl kommunistiskt som liberalt och konservativt håll. Kritikerna var överens om att Sveriges hållning till Koreakonflikten inte rimligtvis kunde betecknas som ”neutral”, men hade i övrigt helt motsatta uppfattningar. Kommunisterna fördömde det svenska stödet till Sydkorea, medan de liberala eller konservativa kritikerna var missnöjda med de fåtal avsteg från västländernas linje som trots allt kunnat noteras. Någon egentlig debatt kring Sveriges hållning kan man dock inte tala om i samband med stilleståndet. Intresset förefaller i det läget ha varit ganska litet och det fanns – utanför kommunisternas krets – ett brett stöd för regeringens uppslutning bakom FN:s Koreaaktion. Den enda mera omfattande inrikespolitiska striden kring den svenska Koreapolitiken hade varit 1951, i samband med de nedlagda rösterna vid beslutet om motåtgärder mot den kinesiska interventionen.

Som en del av den krigstida alliansen med USA och Storbritannien hade Stalin 1943 låtit upplösa Komintern. Därmed var SKP inte längre sektion av detta organ utan ett nationellt svenskt parti. Den så kallade proletära internationalismen, det vill säga att SKP i alla lägen skulle ställa sig bakom Sovjetunionen, kom dock att hänga kvar länge än. En begränsad och inom stora delar av partiet motvillig utveckling i eurokommunistisk riktning kom att inledas först vid mitten av 1960-talet.[146] Statsvetaren Jörgen Hermansson, som

gjort den mest omfattande studien av SKP:s idéutveckling efter Komintern, har karakteriserat partiets relation till Sovjetunionen runt tiden för Koreakriget på följande vis:

> Det som förvånar vid läsningen av dessa texter från det kalla krigets dagar är att schablonbilden av SKP som ett parti helt i Stalins och Moskvas ideologiska ledband snarare förstärks än nyanseras av konfrontationen med källmaterialet.[147]

Ett studium av SKP:s hållning till Koreakonflikten bekräftar den bilden. Ny Dag hade under hela kriget konsekvent anslutit sig till östblocksståndpunkten och kommentarerna till stilleståndet utgjorde inget undantag i det avseendet. Aktionen till stöd för Sydkorea sades vara ett folkrättsstridigt och imperialistiskt angreppskrig under FN:s täckmantel, som inneburit stort lidande för det koreanska folket och berövat den södra halvan av landet möjligheten att få leva i frihet och demokrati.

Även ett mindre antal liberala tidningar – i synnerhet Stockholms-Tidningen – gjorde uttalanden som kunde tolkas som ett ifrågasättande av det berättigade i att utkämpa kriget. Men det stora flertalet av dagstidningarna menade att kriget faktiskt varit berättigat. Som framgått ovan var de väl medvetna om krigets stora kostnader och den sydkoreanska regimens mindre tilltalande sidor. Men det viktigaste med försvaret av Sydkorea var enligt deras uppfattning inte landet i sig, utan de förmodade konsekvenserna för FN-systemet och den globala kampen mellan öst och väst.

Ny Dag ville gärna lyfta fram mot den sydkoreanska regimen eller USA kritiska kommentarer i liberal eller socialdemokratisk press. Andemeningen var att dessa innebar en begynnande omsvängning och ett indirekt erkännande av att kommunisterna hela tiden haft rätt. Men som helhet kan man alltså tala om en betydande kontinuitet vad gäller det svenska ställningstagandet till kriget. Såväl regeringen som det stora flertalet av ledarsidorna höll vid stilleståndet fortfarande fast vid den position som intagits under krigets inledningsskede, det vill säga välkomnade den USA-ledda aktionen till stöd för Sydkorea. Även när det gäller den mest avvikande rösten bland de icke-kommunistiska tidningarna, Stockholms-Tidningen, handlade det faktiskt om kontinuitet. Som Barry Holmström har uppmärksammat hade S-T redan under de första krigsmånaderna sommaren 1950 stuckit ut genom att inta en kritisk hållning till FN-sidan i Koreakriget. S-T hade då bland annat utryckt kritik mot att FN blivit, som tidningen såg det, ett redskap för en stormaktsgrupp och med eftertryck avvisat ”demokrati-diktatur-schemats applicering på de båda koreanska staterna.”[148]

Samtidigt fanns det också tydliga skillnader mellan S-T och Ny Dag. Framför allt saknades hyllningarna till den nordkoreanska regimen hos S-T. Dessutom hade S-T inte någon annan uppfattning i angriparfrågan än övrig icke-kommunistisk dagspress, det vill säga utgick från såsom självklart att det var Nordkorea som hade startat kriget.[149] Caleb J Anderson i SIA är den enda icke-kommunistiska pressrösten i denna undersökning som verkligen kan sägas ha legat nära kommunisternas uppfattning om kriget. Det gällde, som framgått ovan, inte bara angriparfrågan utan också synen på de båda koreanska regimerna (med ett tydligt ställningstagande för regimen i norr). Även bland riksdagsledamöterna fanns en socialdemokrat, Georg Branting, som gav uttryck för likartade uppfattningar om Koreakonflikten som kommunisterna.[150] Det är möjligt att en bredare undersökning hade kunnat hitta ytterligare exempel. Begränsningen till dagspressens ledarsidor[151] medför bland annat

att representanter för den åsiktsriktning som benämndes tredje ståndpunkten inte kommer med.[152]

C J Anderson är känd för sina skriverier om Vietnamkonflikten, där han tidigt framträdde som en uttalad kritiker av den amerikanska politiken. I den egenskapen blev han sedermera hyllad och framställd som en inspiratör till bland annat Olof Palme.[153] Att han varit starkt kritisk till det amerikanska agerandet redan under Koreakriget har dock inte uppmärksammats tidigare.

Den revisionistiska skolan inom kallakrigsforskningen började växa sig stark på 1960-talet under intryck av Vietnamkriget och brytningen mellan Sovjetunionen och Kina. Beskrivningen av den amerikanska utrikespolitiken såsom imperialistisk (det vill säga styrd av amerikanska kapitalintressen) och ifrågasättandet av synen på kommunismen som en Moskvastyrd monolitisk enhet var grundbultar i kallakrigsrevisionismen. Därav följde bland annat ett ifrågasättande av den typ av dominoteoretiska resonemang som rättfärdigat de amerikanska ingripandena i både Korea och Vietnam.[154]

David Horowitz mycket lästa *The Free World Colossus: A Critique of the American Foreign Policy in the Cold War*, utgiven 1965, kan betraktas som en syntes av de revisionistiska teserna och hade vad gäller Koreakriget tydliga likheter med det budskap som C J Anderson framfört ett drygt decennium tidigare.[155] Vad gäller angriparfrågan förnekade Horowitz inte att Nordkorea faktiskt hade igångsatt en fullskalig invasion av Sydkorea i juni 1950, men förmodade att den sydkoreanska regimen välkomnat denna utveckling och försökt utlösa ett nordkoreanskt anfall genom diverse provokationer. Dessutom antyddes att den amerikanska militären knappast kan ha varit okunnig om vad som var på gång. Framför allt ifrågasattes bilden av Sovjetunionen som anstiftare till kriget. Horowitz gick så långt som att förmoda att Sovjetledningen inte ens varit underrättad om det nordkoreanska angreppet i förväg. Dessutom kunde han, när han jämförde de båda koreanska staterna, inte se något som helst berättigande i att utkämpa kriget. I söder hade ”åratal av polisstatsregim” lagt landet ”såväl ekonomiskt som politiskt i ruiner”. I norr däremot hade återuppbyggnadsarbetet ”gjort anmärkningsvärda framsteg”. Som stöd för det sistnämnda citerade Horowitz den brittiska nationalekonomen Joan Robinson. Hon hade besökt Nordkorea och karakteriserat dess utveckling efter kriget som ett ekonomiskt mirakel, vilket ställde alla andra ekonomiska mirakel i skuggan. Horowitz konkluderade att det inte rådde någon tvekan om vilken del av den koreanska halvön som hade de bästa framtidsutsikterna.[156]

Liknande slutsatser drogs i ett annat klassiskt verk, Phillip Knigtleys bok om krigskorrespondenter, utgiven 1975. Han var starkt kritisk till de västliga krigskorrespondenternas rapportering från Koreakriget. De borde enligt honom i högre grad ha utmanat censuren och ifrågasatt om de politiska syftena med kriget verkligen kunde rättfärdiga det lidande som åsamkades civilbefolkningen. ”Det är fortfarande svårt att nämna ett enda positivt resultat av kriget”, konkluderade Knightley.[157]

Som framgått ovan var det vid stilleståndet 1953 ett antal svenska pressröster som menade, att en utveckling mot ökad frihet och välstånd för sydkoreanerna måste till, om aktionen för att rädda landet skulle kunna rättfärdigas. Sydkorea är idag en demokratisk stat och därtill en av de stora framgångssagorna rent ekonomiskt. Landet har på ett par generationer förvandlats från fattig jordbruksnation till en av världens ledande industriella ekonomier, med exportjättar som till exempel Samsung och Hyundai. Levnadsstandarden har blivit hög, även för

de breda massorna. I Nordkorea däremot lever befolkningen i armod och under hårt förtryck.

Sydkoreas demokratisering och ekonomiska framgångar har onekligen gjort det lättare för de som velat hävda att stödet till landet trots allt varit värt alla kostnader. Uttalanden av den typ som Horowitz och Knightley gjorde skulle knappast göras idag. Sydkorea kan verkligen sägas ha, för att citera Morgon-Tidningen, återerövrat Nordkorea inom sina egna gränser. Sydkorea är en av världens femton största ekonomier, med en BNP uppskattningsvis 45 gånger större än Nordkoreas.[158] Styrkeförhållandet mellan länderna har alltså blivit väldigt asymmetriskt och en eventuell återförening, om den kommer, förväntas vanligen ske helt på Sydkoreas villkor, det vill säga ha karaktären av ett sammanbrott för regimen i norr. Så ser det ut från dagens horisont, men att vi skulle hamna här kunde man naturligtvis långt ifrån vara säker på redan 1953. Bilden av den sydkoreanska utvecklingen var länge betydligt mörkare. Den ekonomiska tillväxten började visserligen bli hög redan på 1960-talet, men skedde till en början från en låg nivå och det fanns föreställningar om att det stigande välståndet var ojämnt fördelat. Fullständig demokrati har Sydkorea bara varit sedan slutet av 1980-talet. Dessförinnan handlade det om olika former av auktoritärt styre.[159]

Även bilden av Nordkorea har förändrats över tid. Landets slutenhet har alltid försvårat bedömningar av dess utveckling och det har – särskilt under 1960- och 70-talen – inte saknats västliga bedömare som uttalat sig positivt om den nordkoreanska ekonomin. Bruce Cumings, nestorn inom Koreakrigsforskningen, har hävdat att Nordkorea hade högre ekonomisk tillväxt än Sydkorea under de första två decennierna efter stilleståndet. Enligt honom var det först under 1980-talet som Sydkorea på allvar började distansera Nordkorea ekonomiskt.[160] Sedan 1990-talet har bilden av den nordkoreanska ekonomin dock varit entydigt negativ. Det har återkommande rapporterats om allvarliga kriser med brist på både energi och livsmedel.[161] Enligt Världsbankens skattningar tillhör Nordkorea kategorin låginkomstländer.[162] Därtill är Nordkorea en av de stater på jorden som kanske mest förtjänar att kallas totalitär. I Freedom House årsrapporter tillhör landet regelmässigt de lägst rankade vad gäller politiska och medborgerliga fri- och rättigheter.[163]

Det rättfärdiga kriget

När krig kan anses vara berättigat har diskuterats under lång tid och inom flera civilisationer. Om vi begränsar oss till Västerlandet har den klassiska doktrinen om det rättfärdiga kriget växt fram ur romersk och kristen tradition, med Cicero, Augustinus och Thomas av Aquino som några av de viktigaste tänkarna. Två huvudsakliga frågeställningar har utkristalliserats. Den ena gäller det så kallade *jus ad bellum*, det vill säga under vilka omständigheter ett rättfärdigt krig kan startas. Den andra, *jus in bello*, behandlar hur striderna får föras, det vill säga vilka medel som är tillåtna i krigföringen.

Ett antal krav brukar ställas upp för jus ad bellum. För det första att man har en rättvis sak, till exempel försvarar sig mot ett angrepp utifrån, eller strävar efter att återta något som man orättmätigt berövats. Även förhindrandet av humanitära katastrofer, till exempel folkmord, anses numera ofta ingå här. För det andra krävs att beslutet att gå i krig har tagits av någon med behörig auktoritet. Historiskt har detta avsett ett lands lagliga regering, men i dagens FN-system kan det också hävdas att staterna, förutom i självförsvar, måste ha klartecken från sä-

kerhetsrådet. För det tredje att man har rätt intention, att det inte finns några dolda eller på annat sätt orättfärdiga motiv att gå i krig. För det fjärde att det finns sannolikhet för framgång och för det femte att kriget har tillgripits som en sista utväg, det vill säga att alla fredliga alternativ har uttömts. För det sjätte och slutligen att det finns proportionalitet i resultatet. Härmed avses att den nytta som uppnås genom att gå i krig måste stå i rimlig proportion till de mänskliga och materiella kostnaderna.

Även för jus in bello gäller givetvis att proportionaliteten måste upprätthållas. Vidare ska de krigshandlingar som utförs vara verkligt nödvändiga för det man vill uppnå med kriget. Dessutom ska man följa krigets lagar och respektera civilbefolkningens immunitet. Det sistnämnda är kanske den viktigaste principen. Direkta attacker får enbart riktas mot militära mål. Att civila emellanåt ändå drabbas är dock ofrånkomligt och brukar accepteras, förutsatt att det sker som en oönskad bieffekt och under iakttagande av kraven på nödvändighet och proportionalitet.[164]

Var Koreakriget ett rättfärdigt krig?

Statsvetaren Michael Walzer är den som i modern tid kanske mest förknippats med teoribildningen om det rättfärdiga kriget. Hans banbrytande verk, *Just and Unjust Wars*, utgavs 1977 och hade tillkommit mot bakgrund av det trauma som Vietnamkriget utgjort för det amerikanska samhället. I boken jämförde han bland annat de amerikanska ingripandena i Korea och Vietnam och kom fram till att det förra, men inte det senare var berättigat. Som avgörande skillnad angav han två saker. För det första att Koreakriget inte var något inhemskt uppror utan en invasion utifrån. För det andra att den sydkoreanska regimen till skillnad från den sydvietnamesiska hade betydande inhemskt stöd.

Hur såg Walzer på beslutet att låta FN-styrkorna fortsätta in i Nordkorea efter att angreppet på Sydkorea hade slagits tillbaka? Den officiella motiveringen till överskridandet av breddgraden hade varit att inte bara omöjliggöra förnyade nordkoreanska attacker, utan också helt lösa konflikten genom att skapa ett enat och demokratiskt Korea. Med kännedom om den kinesiska interventionen och dess konsekvenser är det självfallet att inträngandet i Nordkorea – eller i alla fall det sätt på vilket detta skedde – framstår som ett stort misstag. Walzer skrev att det kanske varit värt alla kostnader om FN-sidans målsättning verkligen kunnat uppnås. Men han hävdade samtidigt att det var tveksamt rent principiellt att föra krig med sikte på villkorslös kapitulation och regimförändring. Enligt honom var Nazityskland på grund av regimens karaktär ett exempel på ett fall där en sådan politik kunde anses berättigad. I fallet Nordkorea däremot ifrågasatte han om kostnaderna för att helt besätta landet stod i proportion till vinsterna (och detta även i ett hypotetisk fall där Kina inte hade intervenerat).

När det gäller jus in bello menade Walzer att det ibland kunde vara berättigat av moraliska skäl att förlänga ett krig. Som exempel angav han Koreakriget och FN-kommandots vägran att ge avkall på principen om frivillig repatriering.[165] Men han var också kritisk till vissa delar av FN-alliansens krigföring. Den strategiska luftkrigföringen orsakade stor mänsklig och materiell förödelse, men lyckades aldrig skära av de kinesiska och nordkoreanska styrkornas förbindelselinjer. Inte heller spelade den någon avgörande roll för att nordsidan till slut gav med sig i krigsfångefrågan. Ledarna på framför allt kinesisk och sovjetisk sida var allt för hänsynslösa för att låta sig påverkas av den nordkore-

anska civilbefolkningens lidande.[166] Walzer var emellertid mest kritisk mot det sätt på vilket flyget användes i direktsamverkan med arméstridskrafterna. Den typen av taktiska insatser, som utgjorde huvuddelen av flygstyrkornas verksamhet, låg bakom mycket av de civila förlusterna. De nordkoreanska och kinesiska styrkorna tvekade inte att ta skydd bland civilbefolkningen, samtidigt som FN-trupperna var obenägna att riskera egna förluster. När FN-trupperna blev påskjutna gjorde de vanligtvis halt och invänta luftunderstöd, vilket ofta innebar napalmbombning av det område, till exempel en by, varifrån den fientliga elden kommit. Walzer kritiserade detta förfarande och menade att USA i krig måste vara beredd att låta sina markstyrkor ta större risker. Att inte alltid förlita sig på flyg och artilleri, att i högre grad försöka slå ut fientliga eldställningar med kringgående rörelser och dylikt, var alltså vad Walzer tillrådde.[167] Därigenom skulle civilbefolkningen blivit mindre utsatt, men säkert också de amerikanska förlusterna större. En demokratisk stat, som sänder sina trupper att slåss långt borta i ett krig som bara indirekt berör det egna landet, kan kanske inte föra krig på ett sådant sätt? Den måste kanske alltid sträva efter att föra krig på ett maximalt säkert sätt, det vill säga rycka fram långsamt och förlita sig på sin överlägsenhet i eldkraft?

Den amerikanske historikern och Östasienspecialisten Bruce Cumings har publicerat en rad studier om Koreakonflikten, bland annat två massiva volymer om bakgrunden till kriget.[168] I den senare av de två volymerna, publicerad 1990, kritiserade han Walzers beskrivning av Koreakriget som ett rättfärdigt krig. Han framhöll bristerna hos den sydkoreanska regimen, liksom det lidande som kriget orsakade för civilbefolkningen. Luftkrigföringen karakteriserade han som ett ”genocidal air war” och menade att den – på grund av mindre insyn och en tidsanda (McCartyismen) som försvårade kritik – var mycket värre än under Vietnamkriget.

Vad gäller angriparfrågan tog Cumings avstånd från påståendet att den nordkoreanska offensiven söderut sommaren 1950 skulle ha föregåtts av ett sydkoreanskt försök att genomföra en fullskalig invasion av Nordkorea. Men han ville inte utesluta att det nordkoreanska anfallet kunde ha föregåtts av en mindre sydkoreansk provokation. Dessutom menade han att man på sydkoreansk och amerikansk sida inte kan ha varit omedvetna om vad som var på väg och därtill måste ha välkomnat ett krig. Vad gäller Sovjetunionens roll före krigsutbrottet var hans uppfattning att invasionsbeslutet hade tagits av nordkoreanerna själva. Han förmodade till och med (på grund av den sovjetiska frånvaron i säkerhetsrådet) att Moskva inte haft förhandskännedom om tidpunkten för anfallet. Framför allt menade han att frågan om vem som hade startat kriget inte borde tillmätas någon avgörande betydelse. Enligt honom var Koreakriget ett revolutionärt inbördeskrig, jämförbart med spanska inbördeskriget och Vietnamkriget, som redan hade pågått en längre tid (gerilla- och gränsstriderna 1948-50) när det plötsligt eskalerade i slutet av juni 1950. Det var det amerikanska ingripandet som omvandlade inbördeskriget till en internationell konflikt och därmed mångdubblade dess omfattning och hårdhet. Sammantaget ansåg Cumings att USA i Koreakriget varken hade en rättvis sak eller proportionalitet och definitivt inte gjorde tillräcklig åtskillnad mellan de stridande och civilbefolkningen. Enligt honom hade det bästa varit om USA hållit sig undan och Nordkorea fått ostört lägga under sig Sydkorea.

Varför skulle Sydkorea och USA ha önskat ett Koreakrig? Förutom att lyfta fram Rheeregimens sviktande inhemska stöd in-

tresserade sig Cumings också för Achesons så kallade Pressklubbstal. Talet, som den amerikanske utrikesministern höll i januari 1950, innehöll formuleringar som kunde tolkas som att USA varken tänkte försvara Sydkorea eller Taiwan. Det blev efter krigsutbrottet starkt kritiserat och betecknat som ett misstag. Cumings menade emellertid att det knappast hade varit någon blunder. Enligt hans uppfattning var det ett väl kalkylerat försök att locka nordkoreanerna att anfalla.

Bakom Cumings förmodan låg vetskapen om Koreakrigets betydelse för förverkligandet av rekommendationerna i det berömda *National Security Council Paper No. 68*. NSC 68 hade tagits fram under intryck av bland annat den första sovjetiska kärnvapensprängningen och kommunisternas seger i det kinesiska inbördeskriget. Det framhöll östblockets övertag vad gäller konventionella stridskrafter och förutskickade en snabb utbyggnad av dess kärnvapenarsenal. USA:s avskräckningsförmåga riskerade därmed att försvagas, vilket kunde resultera i en mer aggressiv politik från de kommunistiska makternas sida. För att motverka en sådan utveckling rekommenderade NSC-68 bland annat en kraftig förstärkning av det amerikanska försvaret och västtysk återupprustning.

Före Koreakriget var NSC-68 bara ett topphemligt internt dokument. Ett förverkligande av dess rekommendationer tycktes omöjligt av både ekonomiska och politiska skäl. I den krisstämning som uppstod efter krigsutbrottet blev läget helt annorlunda. USA kunde bland annat nästan fyrdubbla försvarsbudgeten, stationera ytterligare trupper i Europa och övervinna det motstånd som fanns bland viktiga allierade (särskilt Frankrike) mot västtysk återupprustning. Som redan beskrivits vidtog USA dessutom en rad åtgärder syftande till att motverka kommunismens spridning i Ost- och Sydostasien. Sydkorea försvarades, liksom i praktiken också Taiwan. I Indokina ökade stödet till fransmännen, vilket i förlängningen skulle utmynna i det amerikanska engagemanget i Vietnamkriget.

Koreakriget gav obestridligen en avgörande impuls till förverkligandet av NSC 68:s rekommendationer. Att man på amerikansk sida hade förutsett och aktivt försökt befrämja en sådan utveckling kunde dock inte beläggas i klartext, vilket Cumings också medgav.[169] Vad gäller bakgrunden till kriget ville Cumings alltså lyfta fram de inhemska orsakerna, tona ned Sovjetunionens roll och samtidigt tillföra element av en amerikansk och sydkoreansk konspiration. Det är tankegångar som vi känner igen från kallakrigsrevisionismen runt 1968 och som på svensk botten Caleb J Anderson varit ännu tidigare med att torgföra.

Den brittiske journalisten och militärhistorikern Max Hastings har också skrivit en bok om Koreakriget. Den utgavs ungefär vid samma tid som Cumings andra volym, men gjorde en helt annan värdering av konflikten. Hastings medgav att många i väst hade sett tillbaka på kriget med en stark känsla av olust, men sade sig ändå vara övertygad om det rättfärdiga i det ursprungliga beslutet att försvara Sydkorea.

> The regimes of Syngman Rhee and his successors possessed massive shortcomings. Yet who can doubt, looking at Korea today, that the people of the South enjoy incomparably more fulfilling lives than those of the inhabitants of the North? [---] North Korea is still among the most wretched, ruthless, restrictive, impenitent Stalinist societies of the world. South Korea is one of the most dynamic industrial societies even Asia has spawned in the past generations. [---] Few Westerners, looking upon the respective circumstances of North and South Korea today, can doubt that the West's interven-

> tion in 1950 saved the Southerners from a tragic fate, and indeed opened the way to a future for them infinitely better than anything attainable under Kim Il Sung.[170]

Kontrasten mellan de bägge länderna vad gäller välstånd och frihet har sannerligen inte blivit mindre på de dryga tre decennier som gått sedan Cumings och Hastings böcker utkom. Det är därför inte ägnat att förvåna om vad man skulle kunna kalla den koreanska eller inrikespolitiska (det vill säga med fokus på de bägge koreanska staternas inre utveckling) motiveringen till kriget blivit alltmer framträdande. Den saken var helt annorlunda i den samtida svenska debatten om det koreanska stilleståndet. Då dominerade istället en utrikespolitisk motivering, där krigets sågs som berättigat trots snarare än på grund av den inre utvecklingen på den koreanska halvön. Att Sydkorea fått ett så enormt övertag på Nordkorea, inte minst vad gäller så kallad mjuk makt, har naturligtvis inneburit ett problem för en forskare som Bruce Cumings, vars vetenskapliga gärning genomsyrats av kritik mot den västliga ståndpunkten i Koreafrågan. Skarp kritik har också riktats mot honom, av innebörden att han skönmålat den nordkoreanska diktaturen.[171]

Sedan sovjetiskt och kinesiskt källmaterial alltså blivit mer tillgängligt efter kalla krigets slut vet vi mer om det interna spelet på den kommunistiska sidan. Vi kan till exempel konstatera att den sovjetiska inblandningen i förspelet till krigsutbrottet varit betydligt större än vad Cumings velat tro. Han har medgett den saken, men samtidigt hållit fast vid uppfattningen att Koreakriget borde ses som ett redan pågående inbördeskrig och att följaktligen vad som hände i juni 1950 inte borde tillmätas någon avgörande betydelse. Nordkoreas allt sämre anseende jämfört med Sydkorea har han försökt bemöta genom ett hypotetiskt resonemang. Han har hävdat att Nordkorea innan kriget visserligen var en diktatur, men mindre blodsbesudlad än Stalins och Maos regimer. Om den nordkoreanska regimen getts tillåtelse att snabbt ena halvön under sin ledning då skulle den, sådan är Cumings tankegång, inte ha blivit så hård och isolationistisk som den blev. Den skulle efter hand ha blivit mer moderat och öppnat sig mot omvärlden, på samma sätt som till exempel Vietnam har gjort.[172] Om Cumings har rätt eller inte kan vi naturligtvis aldrig få veta. Att Koreakonflikten fortfarande pågår kan vi dock konstatera. Inte minst därför torde det finnas anledning att fortsätta att diskutera dess historia.

Författaren är universitetslektor i historia vid Umeå universitet.

Noter

1. För Koreakrigets bakgrund och förlopp se: Hastings, Max: *The Korean War*, Pan Books, London 1987. Stueck, William: *The Korean War: An International History*, Princeton UP, Princeton NJ 1995. Haruki, Wada: *The Korean War: An International History*, Rowman & Littlefield, Lanham 2014.
2. För forskning med denna begränsning se: Håstad, Elis: *Den svenska utrikesdebatten om FN och alliansfrihet*, Kooperativa Förbundets bokförlag, Stockholm 1955. Holmström, Barry: *Koreakriget i svensk debatt*, Rabén & Sjögren, Stockholm 1972. Björklund, Fredrika: *Samförstånd under oenighet: Svensk säkerhetspolitisk debatt under det kalla kriget*, Skrifter utgivna av Statsvetenskapliga föreningen i Uppsala, Uppsala 1992. Bjereld, Ulf och Demker, Marie: *Utrikespolitiken som slagfält. De svenska partierna och utrikesfrågorna*, Nerenius & Santérus, Stockholm 1995.
3. I min historievetenskapliga avhandling behandlade jag Koreakonflikten under perioden 1947–1953, men hade fokus på att studera svenska regeringens agerande och gjorde ingen heltäckande genomgång av press- och riksdagsdebatten i Koreafrågan. Stridsman, Jacob: *Sverige och Koreakriget: En studie av Sveriges hållning till Koreakonflikten 1947–1953*, Skrifter från Institutionen för historiska studier, Umeå 2008.
4. För information om arkivet och principerna bakom urvalet av tidningar: Bond, Erik: *Statsvetenskaplig tidskrift* 1954, s 84ff.
5. Ovanstående översikt över stilleståndsförhandlingarna bygger på de texter på samma tema som ingår i min avhandling, op cit, Stridsman, Jacob, se not 3, s 197ff.
6. Ovanstående beskrivning bygger på en genomgång av pressarkivet från hela perioden slutet av mars till och med slutet av juli 1953. Diskussionen kring vilka omständigheter som brutit dödläget i stilleståndsförhandlingarna var nämligen inte så frekvent i anslutning till själva stilleståndet utan förekom främst i mars och april.
7. Op cit, Stridsman, Jacob, se not 3, s 256f, 272ff.
8. Följande tidningar innehåller ledare med ställningstaganden för principen om frivillig repatriering: *Expressen*, 1953-03-31. *Upsala Nya Tidning*, 1953-03-31. *Jönköpings-Posten*, 1953-03-31. *Arbetarbladet*, 1953-03-31. *Dagens Nyheter*, 1953-04-01. *Norrköpings Tidningar*, 1953-04-04. *Upsala*, 1953-04-11. *Morgon-Tidningen*, 1953-04-12. *Stockholms-Tidningen*, 1953-05-11. *Svenska Morgonbladet*, 1953-05-18. *Morgon-Tidningen*, 1953-06-09. *Dagens Nyheter*, 1953-06-09. *Norrköpings Tidningar*, 1953-06-10. *Östergötlands Folkblad*, 1953-06-23. *Norrköpings Tidningar*, 1953-06-26.
9. Op cit, Hastings, Max, se not 1, s 306ff. Op cit, Stridsman, Jacob, se not 3, s 273ff. *Ny Dag*, 1953-03-31, 1953-04-21, 1953-04-24.
10. För budskapet att USA bar ansvaret för att stilleståndsförhandlingarna dragit ut på tiden: *Ny Dag*, 1953-05-19, 1953-06-09, 1953-07-24, 1953-07-28.
11. *Ny Dag*, 1953-03-31.
12. *Ny Dag*, 1953-04-21, 1953-05-19, 1953-06-06.
13. *Ny Dag*, 1953-06-09, 1953-07-24, 1953-07-28.
14. Op cit, Stueck, William, se not 1, s 337.
15. Radioanförande av utrikesministern 1953-07-27: ”Utrikesfrågor: Offentliga dokument m m rörande viktigare svenska utrikespolitiska frågor 1953”, *Aktstycken utgivna av Kungl. Utrikesdepartementet*, Stockholm 1954, s 58.
16. Mellan 1953-04-22 och 1953-05-13 innehåller Pressarkivet 5 ledare med kommentarer till den sydkoreanska regeringens agerande. Därefter finns inget förrän 1953-05-28, men från det datumet och fram till och med 1953-06-13 innehåller arkivet 44 artiklar som tar upp detta ämne. Ovanstående karakteristik är en sammanvägning av innehållet i dessa artiklar.
17. *Kvällsposten*, 1953-06-06. *Vestmanlands Läns Tidning*, 1953-06-06. *Arbetaren*, 1953-06-06. *Dagens Nyheter*, 1953-06-07. *Sydsvenska Dagbladet*, 1953-06-07. *Morgon-Tidningen*, 1953-06-07. *Upsala*, 1953-06-08. *Västgöta-Demokraten*, 1953-06-08. *Expressen*, 1953-06-08. *Östergötlands Folkblad*, 1953-06-08. *Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning*, 1953-06-09. *Dagens Nyheter*, 1953-06-09. *Stockholms-Tidningen*, 1953-06-10. *Eskilstuna-Kuriren*, 1953-06-10.
18. Se t ex: *Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning*, 1953-06-19. *Morgon-Tidningen*, 1953-06-

19. *Ny Tid*, 1953-06-21. *Svenska Dagbladet*, 1953-06-22. *Västgöta-Demokraten*, 1953-03-26. *Sydsvenska Dagbladet*, 1953-06-25.
19. *Arbetarbladet*, 1953-06-18. *Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning*, 1953-06-19. *Morgon-Tidningen*, 1953-06-19.
20. *Östgöta Correspondenten*, 1953-06-25. *Sydsvenska Dagbladet*, 1953-06-25. *Ny Tid*, 1953-06-26. *Norrköpings Tidningar*, 1953-06-26. *Göteborgs Posten*, 1953-06-27.
21. *Ny Tid*, 1953-06-21. *Svenska Morgonbladet*, 1953-06-22. *Svenska Dagbladet*, 1953-06-22. *Stockholms-Tidningen*, 1953-07-01. *Stockholms-Tidningen*, 1953-07-09.
22. *Dagens Nyheter*, 1953-06-22. *Eskilstuna-Kuriren*, 1953-06-22. *Ny Tid*, 1953-06-23. *Aftontidningen*, 1953-07-02.
23. *Morgon-Tidningen*, 1953-07-12. *Dagens Nyheter*, 1953-07-14. *Arbetarbladet*, 1953-07-17. *Arbetet*, 1953-07-20. *Eskilstuna-Kuriren*, 1953-07-20. *Aftonbladet*, 1953-07-20. *Expressen*, 1953-07-20. *Morgon-Tidningen*, 1953-07-20. *Norrländska Socialdemokraten*, 1953-07-21. *Aftontidningen*, 1953-07-21. *Kvällsposten*, 1953-07-21. *Sydsvenska Dagbladet*, 1953-07-22. *Barometern*, 1953-07-22. *Dagens Nyheter*, 1953-07-23. *Upsala*, 1953-07-23. *Stockholms-Tidningen*, 1953-07-24. *Arbetaren*, 1953-07-24.
24. För uttryck för förståelse för det sydkoreanska agerandet se: *Vestmanlands Läns Tidning*, 1953-06-19. *Eskilstuna-Kuriren*, 1953-06-22. *Svenska Dagbladet*, 1953-06-22. *Smålandsposten*, 1953-07-06. *Kvällsposten*, 1953-07-15. *Vestmanlands Läns Tidning*, 1953-07-23.
25. *Expressen*, 1953-07-07.
26. Se t ex: *Svenska Morgonbladet*, 1953-06-22. *Stockholms-Tidningen*, 1953-07-01. *Arbetaren*, 1953-07-04. *Falu-Kuriren*, 1953-07-07. *Göteborgs-Posten*, 1953-07-18.
27. *Vestmanlands Läns Tidning*, 1953-06-19. *Morgon-Tidningen*, 1953-07-12. *Kvällsposten*, 1953-07-15.
28. *Västgöta-Demokraten*, 1953-06-23. *Arbetaren*, 1953-07-16. *Arbetarbladet*, 1953-07-17. *Dagens Nyheter*, 1953-07-23. *Upsala*, 1953-07-23.
29. För uppfattningen att Sydkorea inte skulle klara sig på egen hand rent militärt: *Svenska Morgonbladet*, 1953-06-22. *Östergötlands Folkblad*, 1953-06-23. *Norrländska Socialdemokraten*, 1953-06-23. *Upsala Nya Tidning*, 1953-07-01. *Dagens Nyheter*, 1953-07-03. *Arbetaren*, 1953-07-04. *Morgon-Tidningen*, 1953-07-08. *Västgöta-Demokraten*, 1953-07-11. *Kvällsposten*, 1953-07-15. *Arbetarbladet*, 1953-07-17. *Dagens Nyheter*, 1953-07-23. *Upsala*, 1953-07-23. *Kvällsposten*, 1953-07-23. *Stockholms-Tidningen*, 1953-07-24. *Arbetaren*, 1953-07-24.
30. För den typen av värdering se: *Svenska Morgonbladet*, 1953-06-22. *Norrländska Socialdemokraten*, 1953-06-23. *Dagens Nyheter*, 1953-07-03. *Morgon-Tidningen*, 1953-07-08. *Kvällsposten*, 1953-07-15. *Dagens Nyheter*, 1953-07-23. *Kvällsposten*, 1953-07-23. *Arbetaren*, 1953-07-24.
31. *Västgöta-Demokraten*, 1953-06-18. *Göteborgs-Posten*, 1953-06-27. *Expressen*, 1953-07-07. *Falu-Kuriren*, 1953-07-07. *Göteborgs-Posten*, 1953-07-18. *Dagens Nyheter*, 1953-07-23. *Upsala*, 1953-07-23. *Arbetaren*, 1953-07-24.
32. Av pressarkivets 50 artiklar 25 juli – 1 augusti 1953 med kommentarer till stillestånd kan 32 sägas ta upp angriparfrågan.
33. För den internationella diskussionen kring angriparfrågan: op cit, Haruki, Wada, se not 1, s XXVIII-XX.
34. Den samtida svenska debatten i angriparfrågan finns mest utförligt beskriven i op cit, Holmström, Barry, se not 2, s 39ff.
35. Op cit, Haruki, Wada, se not 1, s XX-XXVII.
36. Op cit, Holmström, Barry, se not 2, s 49ff.
37. *Ny Dag*, 1953-07-25, 1953-07-28.
38. *Ny Dag*, 1953-07-25.
39. Även några veckor tidigare hade Caleb J Andersons skriverier om Koreakriget uppmärksammats i kommunistisk press: *Ny Dag*, 1953-07-15.
40. *Skogsindustriarbetaren*, nr 11 (5-19 juni) 1953.
41. För den samtida amerikanska debatten kring Koreakrigets utbrott se: Cumings, Bruce: *The Origins of the Korean War. Volume II: The Roaring of the Cataract 1947–1950*, Princeton UP, Princeton NJ 1990, s 637-643.
42. Stone, Isidore Feinstein: *The Hidden History of the Korean War*, New York 1952.
43. *Skogsindustriarbetaren*, nr 11 (5-19 juni) 1953.
44. *SIA*-artikeln kritiserades på ledarsidan i *Norra Västerbotten*, 1953-07-18. I övrigt verkar den ha förbigåtts med tystnad utanför kommunistisk press.

45. *Östergötlands Folkblad*, 1953-07-27, 1953-07-29. *Arbetarbladet* 1953-07-27. *Arbetet* 1953-07-27. *Norrländska Socialdemokraten*, 1953-07-27. *Västgöta-Demokraten*, 1953-07-27. *Aftontidningen*, 1953-07-25, 1953-07-27. *Ny Tid*, 1953-07-28. *Morgon-Tidningen*, 1953-07-28.
46. Radioanförande av utrikesministern, 1953-07-27: op cit, ”Utrikesfrågor: Offentliga dokument m m rörande viktigare svenska utrikespolitiska frågor 1953”, se not 15, s 57.
47. *Arbetaren*, 1953-07-27, 1953-07-28.
48. Det gällde såväl Folkparti-/liberala tidningar som tidningar närstående Högern eller Bondeförbundet. Pressarkivet innehåller 19 artiklar av det slaget.
49. Endast två ledare tog uttryckligen upp (och avfärdade) den nordkoreanska versionen av omständigheterna kring krigsutbrottet: *Arbetaren*, 1953-07-27 och *Smålandsposten*, 1953-07-30.
50. *Ny Tid*, 1953-07-28.
51. *Upsala Nya tidning*, 1953-07-27.
52. *Svenska Dagbladet*, 1953-07-27.
53. Se t ex: *Göteborgs-Posten*, 1953-07-27. *Dagens Nyheter*, 1953-07-27. *Arbetaren*, 1953-07-27. *Aftontidningen*, 1953-07-27.
54. Om de mänskliga och materiella förlusterna till följd av kriget: op cit, Haruki, Wada, se not 1, s 287f. Op cit, Cumings, Bruce, se not 41, s 770.
55. Om luftkrigföringen under Koreakriget: op cit, Hastings, Max, se not 1, s 304ff. Ericsson Wolke, Lars: *Bomba och bränn dom. Taktik och terror under 100 år av flygkrig*, Historiska Media, Lund 2009, s 240-244.
56. Radioanföranden av utrikesministern 1953-06-09 och 1953-07-27: op cit, ”Utrikesfrågor: Offentliga dokument m m rörande viktigare svenska utrikespolitiska frågor 1953”, se not 15, s 55ff.
57. Av pressarkivets 50 artiklar 25 juli – 1 augusti 1953 med kommentarer till stillestånd kan 29 sägas ta upp detta ämne.
58. *Svenska Morgonbladet*, 1953-07-27.
59. *Ny Dag*, 1953-07-25, 1953-07-28.
60. Op cit, Stridsman, Jacob, se not 3, s 242.
61. Ibid, s 217f.
62. *Ny Dag*, 1953-07-28.
63. Radioanföranden av utrikesministern 1953-07-27: op cit, ”Utrikesfrågor: Offentliga dokument m m rörande viktigare svenska utrikespolitiska frågor 1953”, se not 15, s 55ff.
64. Av pressarkivets 50 artiklar 25 juli – 1 augusti 1953 med kommentarer till stillestånd kan ca 30 sägas innehålla olika varianter på detta tema.
65. *Ny Dag*, 1953-07-28.
66. *Skånska dagbladet*, 1953-07-26. *Östergötlands Folkblad*, 1953-07-27. *Arbetarbladet*, 1953-07-27. *Arbetet*, 1953-07-27. *Aftonbladet*, 1953-07-27. *Expressen*, 1953-07-27. *Göteborgsposten*, 1953-07-27. *Smålandsposten*, 1953-07-27. *Eskilstuna-Kuriren*, 1953-07-27. *Vestmanlands Läns Tidning*, 1953-07-27. *Upsala*, 1953-07-27. *Västgöta-Demokraten*, 1953-07-27. *Kvällsposten*, 1953-07-27. *Aftontidningen*, 1953-07-27. *Svenska Dagbladet*, 1953-07-27. *Östgöta Correspondenten*, 1953-07-28. *Svenska Landsbygden*, 1953-07-28. *Ny Tid*, 1953-07-28. *Dagens Nyheter*, 1953-07-28. *Morgon-Tidningen*, 1953-07-28. *Arbetaren*, 1953-07-28. *Västerbottens-Kuriren*, 1953-07-28. *Norrköpings Tidningar*, 1953-07-30. *Expressen*, 1953-07-30, 1957-07-31.
67. Op cit, Stridsman, Jacob, se not 3, s 74f, 86.
68. *Arbetarbladet*, 1953-07-27. *Smålandsposten*, 1953-07-27. *Eskilstuna-Kuriren*, 1953-07-27. *Arbetaren*, 1953-07-27. *Kvällsposten*, 1953-07-27. *Östgöta Correspondenten*, 1953-07-28. *Morgon-Tidningen*, 1953-07-28.
69. *Aftontidningen*, 1953-07-27. *Östgöta Correspondenten*, 1953-07-28. *Morgon-Tidningen*, 1953-07-28.
70. Av pressarkivets 50 artiklar 25 juli – 1 augusti 1953 med kommentarer till stillestånd nämner 19 st det sydkoreanska hotet att återuppta striderna.
71. För uppfattningen att det sydkoreanska hotet skulle stanna vid ord: *Skånska Dagbladet*, 1953-07-26. *Smålandsposten*, 1953-07-27. *Västgöta-Demokraten*, 1953-07-27. *Karlstadstidningen*, 1953-07-27. *Svenska Dagbladet*, 1953-07-27. *Sydsvenska Dagbladet*, 1953-07-27, 1953-07-28. *Norrköpings Tidningar*, 1953-07-30.
72. Nedanstående beskrivning av Sveriges hållning till Koreakriget bygger (när inte annat särskilt anges) på min avhandling, op cit, Stridsman, Jacob, se not 3.
73. Av pressarkivets 50 artiklar 25 juli – 1 augusti 1953 med kommentarer till stillestånd kan bara 4 sägas ta upp Sveriges hållning. Däremot

var det en lite mer frekvent diskussion kring detta i början av juni 1953, då ett stillestånd för första gången tycktes vara omedelbart förestående. Jag har därför i min karakteristik av den aktuella delfrågan valt att väga samman dessa två perioder.

74. *Ny Dag*, 1953-06-10.
75. *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*, 1953-06-10. *Kvällsposten*, 1953-06-12. *Dagens Nyheter*, 1953-07-27, 1953-08-01.
76. Radioanföranden av utrikesministern 1953-06-09: op cit, ”Utrikesfrågor: Offentliga dokument m m rörande viktigare svenska utrikespolitiska frågor 1953”, se not 15, s 55f.
77. Hjalmarsons kritik framfördes i ett uttalande till *Sydsvenska Dagbladet*, 1953-06-10.
78. Ibid. *Dagens Nyheter*, 1953-06-10. *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*, 1953-06-10. *Expressen*, 1953-06-10. *Sydsvenska Dagbladet*, 1953-06-12.
79. *Kvällsposten*, 1953-06-12.
80. Radioanföranden av utrikesministern 1953-07-27: op cit, ”Utrikesfrågor: Offentliga dokument m m rörande viktigare svenska utrikespolitiska frågor 1953”, se not 15, s 57ff.
81. *Dagens Nyheter*, 1953-08-01.
82. Radioanföranden av utrikesministern 1953-07-27: op cit, ”Utrikesfrågor: Offentliga dokument m m rörande viktigare svenska utrikespolitiska frågor 1953”, se not 15, s 57ff.
83. För en balanserad bedömning av valet 1948: Merrill, John: *Korea: The Peninsular Origins of the War*, University of Delaware Press, Newark 1989, s 70ff.
84. Stueck, William: *Rethinking the Korean War. A New Diplomatic and Strategic History*, Princeton UP, Princeton NJ 2002, s 196ff.
85. Op cit, Stridsman, Jacob, se not 3, s 28-32, 244f.
86. Om gerillabekämpningen: Cumings, Bruce: *Korea's Place in the Sun. A Modern History*, W. W. Norton, New York 1997, s 217ff. Chamberlin, Paul Thomas: *The Cold War's Killing Fields. Rethinking the Long Peace*, Harper, New York 2018, s 109ff.
87. Ibid.
88. Op cit, Stueck, William, se not 84, s 71f.
89. Op cit, Cumings, Bruce, se not 86, s 274, 281f. Op cit, Chamberlin, Paul Thomas, se not 86, s 125ff.
90. Op cit, Holmström, Barry, se not 2, s 58-60, 64ff.
91. Ibid, s 58.
92. Den genomgång av pressarkivets material under rubriken ”Korea” som jag genomfört för hela Koreakriget 1950–1953 ger stöd för den slutsatsen.
93. Op cit, Stridsman, Jacob, se not 3, s 245.
94. *Dagens Nyheter*, 1953-06-07, 1953-07-03.
95. *Aftontidningen*, 1953-06-09. *Morgon-Tidningen*, 1953-06-22.
96. *Expressen*, 1953-07-27. *Stockholms-Tidningen*, 1953-06-01, 1953-06-28, 1953-07-09. *Norrköpings Tidningar*, 1953-07-27, 1953-07-30.
97. *Svenska Morgonbladet*, 1953-06-02.
98. *Eskilstuna-Kuriren*, 1953-06-22. *Västgöta-Demokraten*, 1953-07-11. *Arbetarbladet*, 1953-07-17.
99. *Göteborgs-Posten*, 1953-06-10.
100. *Arbetarbladet*, 1953-06-08. *Norrländska Socialdemokraten*, 1953-06-23. *Västgöta-Demokraten*, 1953-06-23. *Arbetaren*, 1953-07-27.
101. Op cit, Holmström, Barry, se not 2, s 59f.
102. *Ny Dag*, 1953-06-01, 1953-06-06, 1953-06-09, 1953-07-24, 1953-07-25, 1953-07-278.
103. *Arbetaren*, 1953-07-27. *Norrländska Socialdemokraten*, 1953-06-09.
104. *Dagens Nyheter*, 1953-05-30, 1953-06-22.
105. *Dagens Nyheter*, 1953-06-09.
106. *Dagens Nyheter*, 1953-07-03.
107. *Arbetet*, 1953-07-20.
108. *Stockholms-Tidningen*, 1953-06-28.
109. *Aftonbladet*, 1953-06-22. *Västgöta-demokraten*, 1953-07-11. *Arbetarbladet*, 1953-07-17.
110. *Ny Dag*, 1953-06-01, 1953-06-06, 1953-06-09, 1953-06-10, 1953-07-24, 1953-07-25.
111. *Ny Dag*, 1953-06-01, 1953-06-09, 1953-07-28.
112. *Skogsindustriarbetaren*, nr 11 (5-19 juni) 1953.
113. *Norrländska Socialdemokraten*, 1953-06-09.
114. *Arbetaren*, 1953-07-27.
115. *Ny Tid*, 1953-06-23.
116. *Stockholms-Tidningen*, 1953-06-28.
117. *Sydsvenska Dagbladet*, 1953-06-25, 1953-07-27. *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*, 1953-06-02, 1953-06-09. *Skånska Dagbladet*, 1953-07-26. *Svenska Morgonbladet*, 1953-07-28.
118. *Svenska Dagbladet*, 1953-06-22.

119. *Norrköpings Tidningar*, 1953-06-10, 1953-06-26. *Ny Tid*, 1953-06-23. *Dagens Nyheter*, 1953-07-31.
120. Op cit, Holmström, Barry, se not 2, s 58ff.
121. Ibid, s 73.
122. Op cit, Stridsman, Jacob, se not 3, s 243.
123. Sandlers uttalande gjordes i generalförsamlingens politiska utskott 1/11 1952: op cit, Stridsman, Jacob, se not 3, s 246f.
124. De liberala var: *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*, *Upsala Nya Tidning*, *Svenska Morgonbladet*, *Eskilstuna-Kuriren*, *Göteborgs-Posten*, *Falu-Kuriren*, *Dagens Nyheter*, *Vestmanlands Läns Tidning*, *Karlstadstidningen*. De konservativa: *Kvällsposten*, *Svenska Dagbladet*, *Barometern*, *Sydsvenska Dagbladet*, *Upsala*, *Smålandsposten*, *Norrköpings Tidningar*. De socialdemokratiska: *Ny Tid*, *Västgöta-Demokraten*, *Arbetarbladet*, *Aftontidningen*, *Morgon-Tidningen, Norrländska-Socialdemokraten*, *Östergötlands Folkblad*.
125. Den typen av resonemang återfinns på i princip samtliga i föregående not angivna tidningars ledarsidor under juni och juli 1953.
126. Se t ex: *Svenska Dagbladet*, 1953-07-27. *Ny Tid*, 1953-07-28. *Dagens Nyheter*, 1953-07-28.
127. *Göteborgs-Posten*, 1953-06-10. Se även: *Arbetarbladet*, 1953-06-08. *Barometern*, 1953-06-10. *Skånska Dagbladet*, 1953-06-12. *Ny Tid*, 1953-06-23. *Västgöta-Demokraten*, 1953-06-23. *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*, 1953-07-21. *Norrländska Socialdemokraten*, 1953-07-27.
128. Som framgått ovan var det sammanlagt 8 tidningars ledarsidor som innehöll varianter på den typen av argumentering eller retorik.
129. *Norrländska Socialdemokraten*, 1953-06-09.
130. *Arbetaren*, 1953-07-27.
131. *Morgon-Tidningen*, 1953-07-28. Se även: *Arbetarbladet*, 1953-04-28. *Ny Tid*, 1953-06-23. *Arbetet*, 1953-07-27. *Norrköpings Tidningar*, 1953-07-27.
132. *Ny Dag*, 1953-06-01.
133. *Aftonbladet*, 1953-07-20.
134. *Expressen*, 1953-07-27, 1953-07-28.
135. *Stockholms-Tidningen*, 1953-04-01, 1953-04-10, 1953-06-01, 1953-06-10, 1953-07-27.
136. *Västerbottens-Kuriren*, 1953-07-28.
137. Ibid.
138. *Expressen*, 1953-07-28. *Stockholms-Tidningen*, 1953-06-01, 1953-07-24.
139. Se t ex: *Ny Dag*, 1953-05-19, 1953-06-06, 1953-06-10.
140. *Ny Dag*, 1953-06-01.
141. *Stockholms-Tidningen* hade gjort uttalanden av den innebörden under krigets inledningsskede 1950: op cit, Holmström, Barry, se not 2, s 78.
142. Op cit, Stridsman, Jacob, se not 3, s 87ff.
143. Ibid, s 98.
144. Radioanföranden av utrikesministern 1953-06-09 och 1953-07-27: op cit, ”Utrikesfrågor: Offentliga dokument m m rörande viktigare svenska utrikespolitiska frågor 1953”, se not 15, s 55ff.
145. Se t ex: *Skånska Dagbladet*, 1953-07-26. *Östergötlands Folkblad*, 1953-07-25. *Arbetet*, 1953-07-27. *Upsala*, 1953-07-27, *Aftontidningen*, 1953-07-27, *Dagens Nyheter*, 1953-07-28. *Morgon-Tidningen*, 1953-07-28. *Svenska Dagbladet*, 1953-07-27.
146. Att SKP även efter namnbytet till VPK 1967 hade svårt att klippa banden till de s k reellt existerande socialistiska staterna framgår hos: Bergner, Petter: *Med historien som motståndare. SKP/VPK/V och det kommunistiska arvet 1956–2006*, Atlas Akademi, Stockholm 2013.
147. Hermansson, Jörgen: *Kommunism på svenska? SKP/VPK:s idéutveckling efter Komintern*, Skrifter utgivna av Statsvetenskapliga föreningen i Uppsala, Uppsala 1984, s 134.
148. Op cit, Holmström, Barry, se not 2, s 59, 62, 78.
149. Se t ex: *Stockholms-Tidningen*, 1953-06-10, 1953-07-27.
150. Om Georg Branting: op cit, Holmström, Barry, se not 2, s 117, 260, 290.
151. *Skogsindustriarbetaren*, som utgavs månadsvis, utgör den enda avvikelsen från denna begränsning. Att *SIA* ändå togs med motiveras av att CJ Andersons skriverier blev uppmärksammade på ledarsidan i *Ny Dag*.
152. Tredje ståndpunkten framfördes i Sverige vid 1950-talets början av ett antal vänsterradikala författare och andra intellektuella. De var ingen helt homogen grupp, men kan sägas ha ställt sig kritiska till den dominerande västliga synen på kalla kriget: op cit, Holmström, Barry, se not 2, s 117ff.

153. Om C J Anderson och Vietnamkriget: Möller, Yngve: *Sverige och Vietnamkriget. Ett unikt kapitel i svensk utrikespolitik*, Tidens förlag, Stockholm 1992. Ferm, Anders: *Caleb J Anderson. Palmes okända rådgivare*, Stockholm 1997.
154. Rystad, Göran: *Det kalla kriget*, Studentlitteratur, Lund 1979, s 14ff.
155. Om genomslaget för Horowitz bok: Powers, Richard Gid: *Not Without Honor. The History of American Anticommunism*, Yale UP, New Haven 1998, s 327. En kritisk granskning av Horowitz finns hos: Maddox, Robert James: *The New Left and the Origins of the Cold War,* Princeton UP, Princeton NJ 1973.
156. Jag citerar ur den svenska översättningen av Horowitz bok: Horowitz, David: *Från Jalta till Vietnam. En kritisk granskning av USA:s utrikespolitik*, Prisma, Stockholm 1966, s 117f.
157. Knightley, Phillip: *Krigets första offer är sanningen. Krigskorrespondenten som hjälte, propagandamakare och mytskapare från Krimkriget till Vietnam*, Forum, Stockholm 1975, s 415.
158. Skattningar av Nordkoreas BNP anger 40 miljarder dollar. Sydkorea BNP (2021) är ca 1800 miljarder dollar: *https://www.cia.gov/the-world-factbook/*, (2022-08-20).
159. För de båda koreanska staternas utveckling se t ex: Oberdorfer, Don: *The Two Koreas. A Contemporary History*, Basic Books, New York 2001. Jonsson, Gabriel: *Korea igår och idag. Historia, politik och ekonomi*, Appell Förlag, Stockholm 2018.
160. Op cit, Cumings, Bruce, se not 86, s 310, 394, 424.
161. Seth, Michael J: *North Korea. A History*, Palgrave, London 2018, s 191ff. Op cit, Jonsson, Gabriel, se not 159, s 255ff.
162. *https://data.worldbank.org/income-level/low-income?view=chart*, (2022-09-01).
163. Se till exempel: Repucci, Sarah och Slipowitz, Amy: "Freedom in the World 2022. The Global Expansion of Authoritarian Rule", *Freedom House*, *https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2022/global-expansion-authoritarian-rule*, (2022-10-12).
164. Ovanstående om teoribildningen kring det rättfärdiga kriget bygger på: Karlsson, Svante: *Freds- och konfliktkunskap*, Studentlitteratur, Lund 2004, s 116-132. Höglund, Anna T: "Teologi, genus och rättfärdiga krig" i Aggestam, Karin (red): *(O)Rättfärdiga krig*, Studentlitteratur, Lund 2004, s 27-36.
165. Walzer, Michael: *Just and Unjust Wars. A Moral Argument With Historical Illustrations*, Basic Books, New York 1977, s 99-122.
166. Op cit, Ericson Wolke, Lars, se not 55, s 241-244. Agrell, Wilhelm: *Morgondagens krig. Tekniken, politiken och människan*, Ordfront, Stockholm 2000, s 46-47.
167. Op cit, Walzer, Michael, se not 165, s 154-156.
168. Cumings, Bruce: *The Origins of the Korean War. Volume I. Liberation and the Emergence of Separate Regimes 1945–1947*, Princeton UP, Princeton NJ 1981. Op cit, Cumings, Bruce, se not 41.
169. Op cit, Cumings, Bruce, se not 41, s 408-413, 697-707, 747-756, 769-774.
170. Op cit, Hastings, Max, se not 1, s xviii, 427.
171. För kritik mot Cumings: Hollander, Paul: *From Benito Mussolini to Hugo Chavez. Intellectuals and a Century of Political Hero Worship*, Cambridge UP, Cambridge 2016, s 246-251.
172. Cumings, Bruce: "American Orientalism at War in Korea and the United States: A Hegemony of Racism, Repression and Amnesia" i Barkawi, Tarak och Stanski, Keith (red): *Orientalism and War*, Hurst & Company, London 2012, s 40, 62. Op cit, Cumings, Bruce, se not 86, s 199, 231-232, 263-264.